

ВАСИЛЬ МАРОЧКО

4–5

ГАЛИНА ДАЦЮК

8–9

ГЕОРГІЙ ФІЛІПЧУК

10–11

Русови повертаються до Чернігова

Галина ДАЦЮК,
голова Жіночого Центру “Спадщина”

У культурному житті України відбулася непроминальна подія – Чернігівській обласній науковій бібліотеці рішенням обласної ради справедливо присвоєно імена Олександра та Софії Русових! Здійснилося!

До цієї події роками йшли подвижники української справи, воюючи з уламками русського міра, який сичав: хто такі ці українські буржуазні націоналісти, щоб стати на місце Галактіоновича? На жаль, подібні – українськи незрячі – трапляються досі.

Проте тішить, що громада і влада цього разу об'єдналися, усвідомивши, що жодному порівнянню не піддаються заслуги перед Чернігівщиною Короленка і Русових – надто різні величини в українській культурі та державництві! Непорівнянна, звісно, радість від присвоєння імені Русових з великою бідою, яку вчоргове наслав на нашу землю ворог. Проте, якщо вдуматися, то ці події символічно стали поруч, бо цивілізаційне протистояння – України і московщини – тривало в усі часи, як боротьба світла з мороком.

У кожній краплині води, яку люто випустили на наші береги росіяниці, перетворивши її живодайну силу на страшну небезпеку, – сичить та сама отрута і лють, з якими вони нищили Україну і за часів Русових 150 років тому. Великі українці думали про майбутнє України, друкували часопис “Світло”, відкривали книгозбірні і школи, видавали “Кобзар”, створювали товариства рідної мови. Натомість російська імперія отруювала простір ненавистю, закриваючи заклади, забороняючи українське слово.

Зі “Споминів” Софії Русової дізнаємося про те, що їхнє помешкання в Чернігові за перші роки статистичної праці Олександра Русова “було сповнене різноманітними інтересами”. Коли він повертався після робочих роз’їздів, “наша хата наповнювалась життям... Часто збиралась у нас молодь. Співали хором, підготовляли українські концерти, на яких Ол. Ол. завше співав з моїм супроводом

на фортеп’яні. Взагалі Стат. Бюро було в той час наче центром культурного життя Чернігова, ініціатива усіх громадських інтелектуально-мистецьких справах належала статистикам”.

“До 1876 року в Чернігові не було жодної публічної книгозбірні, – пише Софія Русова, – ледве яку книжку можна було роздобути в... книгарні Кранца. В один із своїх поворотів з повіту статистики вирішили зорганізувати громадську книгозбірню. Скликали на збори всю інтелігенцію, обрали президію: Червінський – голова, я – секретар, Тишинський – скарбник; ріжними концертами та виставами зібрали потрібні гроші, чимало книжок дістали в тимчасове користування... (Русови також дали багато книг із власної бібліотеки). Довго губернатор не хотів дати дозвіл на відчинення громадської бібліотеки, довго директор місцевої гімназії не дозволяв учням і близько підходити до такого небезпечно-го місця... Але бібліотека завоювала собі певне становище в громадянстві. Взагалі треба було дивуватись, скільки ця бібліотека була переслідувана адміністрацією, скільки трусів у ній зроблено за те тільки, що вона давала населенню міста справді гарні книжки. Але, незважаючи на це, вона проіснувала понад 10 років, її, як дитину, виплекала сама тільки опозиція”.

Отака правдива інформація про організацію першої громадської книгозбірні в Чернігові, яку ініціювали Русови.

Правда, Софія надумала тоді організувати ще й дитячий садок, аби навчити дітей читати, перш ніж дати їм книжку в руки. Зібрала 5–6 дітей, хоча меблів не було, проте були малюнки, діти почувалися добре... Але на біду з’явилася поліція і за-

чинила садок, “це зробив інспектор виключно з політичних підозрін”. Потяглося слідство... І хоча справа не дійшла до суду, але “перешкодила мені одержати посаду народної вчительки, бо шкільне начальство ставилося до мене вже з підозрінням”.

Імперці завжди боялися українців, відчуваючи, що українці – їхній вирок! Боялися української книжки, мови, бібліотек, боялися носіїв українства і позбавляли їх волі або й життя. А в часи наших перемог лютували особливо, відчуваючи своє безсилля, як тепер. Але в усі часи, – як-от 150 років тому Олександр і Софія Русови, – з’являлися Янголами-Охоронцями люди, котрі лицарськи відвоювали і утверджували Україну. Честь їм і їхнім славним іменам, які й сьогодні утверджують нашу державу.

Велика вдячність Всеукраїнському товариству “Просвіта” імені Тараса Шевченка на чолі з Павлом Мовчаном, яке чимало долучилося до того, щоб нинішня подія відбулася. Дякую посестрам і побратимам, які працювали, аби утвердити Русових в імені Чернігівської обласної бібліотеки: професору Миколі Тимошику, письменниці Любові Голоті, директорці київської школи-садка імені Софії Русової Людмилі Синєкоп, педагогом Ріпкинської гімназії ім. С. Русової, Олешнянській школі ім. С. Русової, Благодійному фонду імені Софії Русової і його очільнику Івану Чаусу.

Дякую істориків Володимиру Єрмаку, громадським діячкам Олені Суслівій і Надії Самуляк, з якими починали русівську справу 1991 року. Так, радію, бо це наша маленька перемога на мапі великої боротьби за Україну.

ПЕРЕДПЛАТА—2023

Тижневик “Слово Просвіти” (індекс 30617) можна передплатити у відділеннях “Укрпошти” за допомогою “Каталогу видань України “Преса поштою” на 2023 рік (II півріччя)” з доставкою:

1 міс. – 28,39 грн.

3 міс. – 80,17 грн.

6 міс. – 154,34 грн.

Також можна передплатити нашу газету на сайтах “Укрпошти” <https://peredplata.ukrposhta.ua/> та ДП “Преса” <http://presa.ua/>

Про наслідки підриву Каховської ГЕС

З Каховського водосховища вже втрачено понад 72%, або 14,395 куб. км води, повідомляє Міндовкілля України. По гідропосту "Нікополь" вже неможливо вимірювати рівні води, оскільки вода відійшла від пункту спостережень.

За інформацією Міністерства охорони здоров'я, у Херсонській, Миколаївській, Запорізькій, Дніпропетровській та Одеській областях споживання та використання води з акваторії Дніпра та інших водойм небезпечно. У поверхневих водоймах уже зафіксовано значне перевищення мікробіологічних показників.

За ніч 12 червня рівень затоплення у Херсоні знизився на 21 см, у Миколаєві – на 6 см. Рівень води на Херсонщині на цей момент знизився на 64 см, до 3,29 метра. Ситуація без змін: у воді залишаються 46 міст, селищ та сіл, 32 на правому березі та 14 – на лівому. На звільненій території затоплено 3801 будинок – Херсонська ОВА.

У Херсоні відновили роботу 12 трансформаторних підстанцій. Проте в місті залишаються підтоплені 110 трансформаторних підстанцій. Без світла – майже 15100 користувачів – Херсонська ОВА.

На Бериславщині Херсонської області залишаються підтоплені 270 житлових будинків – Володимир Литвінов, начальник Бериславської РВА. Із підтоплених населених пунктів району евакуйовано 238 осіб, з них 19 дітей та 4 маломобільні особи.

Зниклими безвісти внаслідок підриву Каховської ГЕС вважаються 42 людини, серед них семеро дітей, загинули 8 людей – МВС.

У уламках та смітті, яке знесло водою з Каховського водосховища та зараз прибиває до узбереж-

зя, зокрема Одеси, можуть бути небезпечні предмети. Прибирати сміття можна тільки після перевірки вибухотехніків – Наталія Гуменюк, керівниця об'єднаного пресцентру Сил оборони півдня. За даними Держприкордонслужби, прикордонники фіксують некеровані вибухи у воді боєприпасів, що детонують, зіштовхуючись з іншими предметами.

Зміна рівня води у низині Дніпра через теракт на Каховській ГЕС не позначиться на роботі водозабору водоводу "Дніпро-Миколаїв" – Віталій Кім, начальник Миколаївської ОВА.

Затоплення на окупованій території

У захопленій росіянами Олешківській громаді на Херсонщині вода відступає, але почалася масова руйнація будинків, у соцмережах повідомляють про тіла загиблих: їх не забирають, росіяни проводять фільтрацію людей, яких вивезли з тергромади, – Тетяна Гасаненко, керівниця Олешківської МВА.

Міжнародна реакція

Винуватцею вибуху на Каховській ГЕС може бути лише Росія – Матті Маасікас, посол ЄС, голова Представництва ЄС в Україні. В українців не було жодної мотивації підривати греблю Каховської ГЕС.

За повідомленнями Укрінформу та з інших джерел

ня реакторів Запорізької атомної електростанції – найпотужнішої в Європі.

Маємо привид екологічного Апокаліпсису, спланованого міжнародним кримінальним злочинцем путіним, мета якого – знищення України та українців шляхом організації продовольчої катастрофи, різкого зменшення врожаїв зерна та інших культур на плодючих землях Півдня України. Це призведе до глобальної кризи постачання харчових продуктів, зокрема в країні Африки та Азії.

Як один із фундаторів і активних учасників українського руху "зелених" у 1987–1991 роках, як автор документальної повісті "Чорнобиль", відомої у світі, я закликаю своїх колег-екологів в Україні та інших країнах світу, активістів Грінпіс (Green Pease), Всесвітнього фонду дикої природи (WWF), Всесвітнього товариства захисту тварин (WSPA), Міжнародного зеленого Хреста (Green Cross), Міжнародного Союзу охорони природи (IUCN) та інших організацій підняти свій голос протесту проти злочинів російських агресорів, які ламають усі міжнародні конвенції, спрямовані на захист цивільного населення і довкілля під час війни.

Наше мовчання тільки захопить військових злочинців на нові безчистинства.

Єднаймося в боротьбі проти російської агресії, за збереження життя людей і природного середовища, за справедливий мир на Землі!

Юрій ШЕРБАК,

екс-міністр навколишнього середовища України, Надзвичайний і Повноважний посол України, письменник, голова Ради Українсько-польського Незалежного Медіа Форуму, член президії Української Ради Миру
7 червня 2023 року

Молитва за оборонців України

У неділю Всіх Святих, першу після П'ятдесятниці, виконував обов'язків намісника Свято-Успенської Києво-Печерської Лаври архімандрит Авраамій у спів-

служінні духовенства звершив Божественну літургію в головному храмі Лаври – Успенському соборі.

У визначній духовній святині

нашого народу рідною мовою лунали молитви до Господа за воїнів – оборонців України, за перемогу над російськими загарбниками й настання справедливого миру та за весь український народ.

Після літургії архімандрит Авраамій звершив у Всіхсвятській церкві панахиду за ктиторами багатьох храмів, зокрема Києво-Печерської лаври – гетьманом Іваном Мазепою.

На відправі були присутні міністр культури та інформаційної політики України Олександр Ткаченко, очільниця Бюро ЮНЕСКО в Україні К'яра Децці Бардескі та в. о. генерального директора Національного заповідника "Києво-Печерська лавра" Максим Остапенко.

За інформацією пресслужби Київської Митрополії Української Православної Церкви (ПЦУ)

Уклін Ольжичу

У Києві вшанували пам'ять визначного українського громадсько-політичного діяча, провідника Організації українських націоналістів, поета і вченого Олега Ольжича (1907–1944).

Напередодні 79-ї річниці з дня смерті Ольжича на вулиці Гетьмана Павла Скоропадського, 15, біля будинку, де він жив і де встановлена меморіальна дошка, зібралися небайдужі українці, щоб вклонитися пам'яті великого патріота і людини трагічної долі.

Звертаючись до присутніх, доктор філологічних наук, лавреат Шевченківської премії Юрій Ковалів сказав: "Знову ми збираємося біля цієї видатної постаті. Ольжич писав: „Державу не твориться в будучині, державу будується нині“ – і він будував державу конкретну. Провідник ОУН розробив концепцію державної національної України. І доки в нас не буде національної держави, така ситу-

Сергій Присухін, Богдан Червак, Юрій Ковалів та інші вшанували пам'ять Олега Ольжича. Фото із сайту "Вечірній Київ"

ація в країні (російсько-українська війна. – *Ред.*) повторюватиметься знову й знову. На жаль, ці базові речі не закладені у нас. Власне, тому і потрібно звертатись до Ольжича, до його програми".

Голова Організації українських націоналістів Богдан Червак стисло нагадав присутнім про життя та загибель Олега Ольжича в одному з концтаборів німець-

кого фашизму. Зокрема, про те, що знайий поет, археолог та політичний діяч прожив лише 37 років, однак встиг зробити чимало для відродження української державності.

Пам'ять поета-борця було пошановано прочитанням його віршів і покладанням квітів до меморіальної дошки.

Власн. інф.

Слово, обірване у Биківні

Нещодавно відбулася кураторська екскурсія заступниці генерального директора з наукової роботи НІМЗ "Биківнянські могили" Тетяни Шептицької. Екскурсія була приурочена до завершення експонування в Музеї видатних діячів української культури фотодокументальної виставки Заповідника "Слово, обірване у Биківні".

Тетяна Шептицька ознайомила присутніх з концепцією виставки, пояснила основні теми, ідеї та назву проекту і розповіла про історію її експонування в музейних закладах України.

Вона підкреслила, що виставка презентує історію 28 письменників покоління Розстріляного відродження, які знайшли свій останній спочинок під Биківнянськими соснами. Проте проєкт дає уявлення і про це літературне

покоління в цілому, подаючи колективні фотографії, відомості про участь персонажів виставки у тих чи інших організаціях, документи з архівно-кримінальних справ, де фігурують прізвища багатьох українських митців.

Пані Тетяна проаналізувала зміни, які відбулися в літературно-мистецькому середовищі у 1930-х роках після появи Постанови ЦК ВКП про перебудову літературно-художніх організацій,

яка фактично ознаменувала завершення відносно вільних і бурхливих 1920-х років з їх розмаїттям журналів, об'єднань, стильових напрямів, та після розгортання Великого терору.

Більша частина кураторської екскурсії була присвячена висвітленню долі персонажів виставки – письменників, розстріляних у Києві в 1937–1940 роках: зокрема, Майка Йогансена, Вероніки Черняхівської, Михайля Семенка, Андрія Михайлюка, Миколи Скуби, Івана Маловічка, Кирила Коршака, Юрія Вухналя, Юлія Гедзя, Мирослави Сопілки, Івана Кириленка, Івана Кулика, Люціани Пюнтек, Абрама Абчука, Миколи Борисова, Якова Водяного та інших. Розповідь стосувалася обставин їхнього арешту та знищення та була доповнена цікавим фактажем з особистого життя зазначених митців, деталями їхніх взаємостосунків і відомостями про внесок репресованих літераторів у розвиток української культури.

Тетяна Шептицька наголосила на політичному характері інкримінованих "злочинів" і фальсифікацій, до яких вдавалися радянські репресивно-каральні органи, проводячи справи проти мистецької інтелігенції.

Власн. інф.

Фото із сайту НІМЗ "Биківнянські могили"

Як позбутися залізної хватки законодавчих ініціатив

Денис ПАВЛИКОВ,
юрист Всеукраїнського агентства авторських прав

Коллективне управління майновими правами авторів є важливим механізмом, який дозволяє забезпечити ефективне використання творчих результатів та належну компенсацію авторів за їх творчий внесок.

Кризові часи вимагають від нас особливої уваги та обачливості. Воєнний стан, який може оголошуватися в Україні в умовах загрози національній безпеці, супроводжується важливими рішеннями та обмеженнями. Однак, одним з питань, які залишаються без належного вирішення, є не оголошення і не проведення конкурсів на визначення акредитованої організації колективного управління протягом воєнного стану в Україні. Це ставить під загрозу права авторів та ефективне управління їх майновими правами. Чому влада так сильно стискає горло творчості та свободи авторів?

3 01 січня 2023 року вступили в силу нові положення Закону України “Про авторське право і суміжні права” № 2811-IX, якими було проголошено, що “конкурси на визначення акредитованої організації колективного управління не оголошуються і не проводяться протягом воєнного стану в Україні. Установа оголошує конкурси на визначення акредитованої організації колективного управління у сферах, в яких відсутні акредитовані організації на дату припинення чи скасування воєнного стану в Україні, протягом 12 місяців після припинення чи скасування воєнного стану в Україні”.

Акредитація організацій колективного управління є своєрідною ліцензією, яка дозволяє їм

Захист прав авторів та ефективне управління їх майновими правами є невід’ємною частиною культурного розвитку країни. За останні роки сфера обов’язкового колективного управління в Україні стала предметом значних законодавчих змін, які суттєво вплинули на здійснення колективного управління майновими правами авторів в цілому.

займатися обов’язковим управлінням майновими правами авторів. Цей процес передбачає проведення конкурсів, на яких обираються найкращі та найкомпетентніші організації для здійснення цієї важливої функції. Однак воєнний стан, звичайно, приносить низку викликів та обмежень, але це не може слугувати виправданням для відмови у проведенні таких конкурсів.

Зважаючи на те, що акредитовані організації мають суттєвий вплив на управління майновими правами авторів, відсутність конкурсів під час воєнного стану ставить під загрозу забезпечення майнових прав авторів в цілому. В такій ситуації ніхто не контролює, яким чином здійснюється управління авторськими правами, і яка частина доходів дійсно досягає творців.

Понад те, відповідні законодавчі норми забороняють здійснення добровільного колективного управління (тобто самостійний збір винагороди авторами через своїх представників без акредитації) по сферах обов’язкового колективного управління, а це:

- право слідування щодо творів образотворчого мистецтва;
- репрографічне відтворення творів та їх частин (уривків);
- відтворення в домашніх умовах і в особистих цілях творів, виконань, зафіксованих у фонограмах, відеограмах, їх примірниках, а також аудіовізуальних творів та їх примірників;
- кабельна ретрансляція об’єктів авторського права і (або) суміжних прав, крім прав організації мовлення щодо їхніх власних програм (передач) мовлення.

Подібні обмеження не тільки порушують принципи справедливості та рівноправності, але також негативно впливають на культурний розвиток країни. Авторі, які вкладають свою творчу енергію у створення унікальних творів, повинні мати гарантовану можливість отримувати відшкодування та контролювати використання своїх творів незалежно від політичних обставин.

По деяких напрямках обов’язкового колективного управління конкурси з акредитації організацій колективного управління ма-

ли бути проведені задовго до набрання чинності положень у вищезазначеному Законі № 2811-IX щодо призупинення проведення конкурсів. Законодавчі зміни не тільки порушують матеріальну складову існуючих прав авторів, а й процесуальну, коли Уряд мав змогу провести конкурси та визначити акредитовані організації колективного управління для забезпечення контролю над збиранням та виплатою справедливої винагороди авторам за їх творчу діяльність.

Ситуація, коли у період воєнного стану проводиться ліцензування тимчасового мовлення з використанням радіочастотного спектра, але не проводиться акредитація колективного управління майновими правами авторів, викликає серйозні протиріччя щодо рівності майнових прав авторів. Вищезазначеним актом також було надано дозвіл здійснювати добровільне колективне управління для сфер розширеного колективного управління по напрямках:

- публічне виконання музичних недраматичних творів з текстом і без тексту, включно з тими творами, що включені до складу аудіовізуальних творів;
- публічне сповіщення музичних недраматичних творів з текстом і без тексту, включно з тими творами, що включені до складу аудіовізуальних творів, крім кабельної ретрансляції;
- право на справедливий винагороду, спільну для виконавців та виробників фонограм (відеограм), за публічне виконання фонограм і зафіксованих у них виконань чи публічну демонстрацію відеограм і зафіксованих у них виконань, опублікованих для використання з комерційною метою;
- право на справедливий винагороду, спільну для виконавців та виробників фонограм (відеограм), за публічне сповіщення фонограм і зафіксованих у них виконань, опублікованих для використання з комерційною метою, крім кабельної ретрансляції.

Вищезазначене нашою думкою: “А чим автори у цих сферах кращі за тих, хто попадає у

сферу обов’язкового колективного управління, чому їх обмежують у правах на управління через своїх представників?”.

Також досить суперечлива політика держави, коли приймаються відповідні норми щодо продовження дій ліцензій, термін яких закінчився в період дії оголошення воєнного стану щодо сфер:

- виробництва та обігу спирту, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та рідин, що використовуються в електронних сигаретах;
- виробництва, зберігання, оптової та роздрібно торгівлі паливом та місць виробництва, зберігання, оптової та роздрібно торгівлі паливом,

а акредитація (в розумінні ліцензії) на провадження діяльності зі збору справедливої винагороди для авторів ставиться нижче і взагалі не оцінюється як критично важлива. Іншими словами на сьогоднішній день політика держави ставить такі постулати як “цигарки важливіші ніж творчість”, “творчий розвиток нації через спирт в крові” тощо.

Зрозуміло, що воєнний стан потребує спеціальних заходів для забезпечення національної безпеки. Проте, це не повинно ставати виправданням для порушення прав авторів та обмеження їх можливостей управління майновими правами. Уряд України повинен швидко та ефективно реагувати на цю проблему, забезпечуючи проведення відкритих та прозорих конкурсів під час воєнного стану, щоб забезпечити права авторів та зберегти культурне багатство країни.

Необхідно зрозуміти, що воєнний стан – це тимчасовий стан, але втрата контролю над управлінням майновими правами може мати довгострокові наслідки. Вирішення цієї проблеми потребує не лише усунення обмежень під час воєнного стану, але й створення стабільного та ефективного механізму акредитації організацій колективного управління, який буде працювати в будь-яких умовах.

Важливо, щоб уряд та відповідні організації діяли на основі принципів справедливості, відкритості та демократії, навіть у

найтяжчі часи. Акредитація організації колективного управління майновими правами авторів не повинна бути жертвою політичних обставин. Вона є важливим інструментом для захисту авторських прав, сприяння творчості та збереження культурного розвитку.

Для деяких авторів отримання справедливої винагороди за свою творчу діяльність є основним механізмом отримання благ для нормальної життєдіяльності, а подібні обмеження на пряму впливають на соціальне становище таких авторів.

Організації колективного управління зі свого боку націлені на прямий діалог з Урядом для можливості формування стійкого та надійного механізму забезпечення управління майновими правами авторів. Численні звернення та листи щодо необхідності внесення відповідних законодавчих змін, які передбачені Європейським законодавством та відповідними директивами Європейського Союзу, численні звернення та клопотання від самих авторів направлялися до Уряду з метою допомоги по регулюванню такої необхідної сфери, однак на превеликий жаль необхідних змін у сфері обов’язкового колективного управління здійснено не було, листи були проігноровані, на них були надані відповіді із затримками або відповіді як-от “очікуйте, ми працюємо над цим”. І добре якщо б це були короткочасні терміни, однак той факт, що обов’язкове управління майновими правами авторів у сфері репрографічного відтворення творів та їх частин (уривків) *de jure* існує вже близько 20 років, а *de facto* досі жодної копійки для авторів зібрати не вдається можливим через неефективність Уряду та процесуальні порушення з його боку.

Невідкладним завданням є встановлення та виконання прозорих процедур конкурсів та акредитації, які дозволять вибрати найкращі організації з високими стандартами етики та професіоналізму. Тільки тоді ми зможемо створити систему, яка забезпечує справедливий розподіл доходів, захищає права авторів і підтримує розвиток творчості у складний період воєнного стану.

Україна має бути країною, де кожен автор отримує відповідну винагороду за свою творчість і може розвиватися без перешкод.

Оксана ГУСЕЙНОВА,
голова об’єднання ВУТ “Просвіта” Вишгородської ОТГ

“Як зробити завдання, якщо в моєму місті не живуть поети та прозаїки?” – дивується семикласник, отримавши завдання написати есе про будь-якого місцевого автора. Але дитина широким не знала, про кого писати. І це у Вишгороді, передмісті столиці, де завжди жили й творили прекрасні літератори, а багатьох із сучасних авторів можна зустріти в місцевій крамниці або на прогулянці у сквері. Але ж дитині треба про них якийсь довідатися...

Оновлений склад працівників у комунальному закладі “Публічна бібліотека Вишгородської міської ради”, яка зараз, з новою директоркою Ларисою Калінкевич, прекрасною організаторкою та ведучою заходів Тетяною Зівак, працівниками інших тематичних відділів, набуває нового дихання, організовує та проводить велику

Чи знаємо місцевих авторів

кількість цікавих зустрічей, заходів і дає мені можливість не тільки відвідувати їх, а й писати про це дописи у фейсбуці та газеті.

Після кожної творчої зустрічі автори радо залишають у книгозбірні свої книжки. У бібліотеці можна побачити і збірки місцевих авторів різних років видання, які з часом стають все більшими за об’ємами наповнення.

Остання з надрукованих у 2013 році – збірка “Вишгородські передзвони” – 646 сторінок творчості 27 авторів, має далеко не повний склад творчих особистостей Вишгородщини. За іронією долі наступна готувалася на 2022 рік і мала б ще більший об’єм і кількість авторів, але... Але такі збірки готуються та видаються за підтримкою районних органів влади та місцевих, нечисленних, на жаль, меценатів...

Авторами, спонсорами і

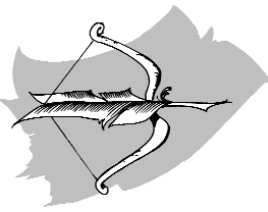
просто небайдужими пересічними мешканцями поповнюється фонд не тільки міської бібліотеки. Після творчих вечорів Олександра Балабка, Вадима Крищенко, які проходили безпосередньо в приміщенні ліцею “Сузір’я”, шкільна бібліотека Вишгородського ліцею поповнилася новими прекрасними книжками з автографами авторів – учасників заходу. Симпатик місцевої “Просвіти”, меценат Валерій Виговський і тут виявив своє сподвижництво, обираючи книжки для різних вікових категорій та інтересів. “Це ж ціла епоха”, – сказала мені щаслива пані Світлана, бібліотекарка ліцею.

Щиро рада, що нова директорка “Сузір’я” Яна Башлик завжди йде назустріч подібним конструктивним пропозиціям і разом із колективом вчителів наповнюють освітній простір новими гра-

нями для розвитку особистості дитини. Це надихає на позитивні вчинки й інших, тому місцевий осередок “Просвіти” передав у шкільну бібліотеку ілюстровані альбоми про рідний край, про місцевих святих Бориса та Гліба, збірку “Вишгородські передзвони”, чудові книжки Оксани Дібрової. А учні 7-Г класу разом із класною керівницею Оленою Світличною зустрілися й передали до бібліотеки нові книжки поезій від прекрасного творчого тандему Віктора Кучерука та Галини Сливки.

Знайомство дітей із літературним різнобарв’ям рідного краю – це комбінація заходів, зусиль та бажань, які мають робити освічені дорослі: бібліотекам потрібно постійно поповнювати свої фонди новими книжками, вчителям літератури – знайомити дітей із творчістю місцевих авторів, заохочувати учнів відвідувати бібліотеки різними творчими завданнями, державним освітянським управлінням – надавати фінансову та методичну підтримку, меценатам та небайдужим просвітянам – тримати цей процес безперервним і якісним. Адже розвиток та освіта дітей – це рушійна сила нашого майбутнього.

Василь МАРОЧКО, почесний голова Національної асоціації дослідників Голодомору-геноциду в Україні

Олександр Довженко про голодовку і Каховку: “Наше море – наше горе”

Життя і творчість українського кінорежисера Олександра Довженка – мерехтливий сюрреалістичний дубль: “прагнув показати сто п’ятдесят мільйонів голодних людей”, але на екрані квітнуть соняшники його “Землі”, а урбанізований “Іван” підкорює Дніпрогес. Морально митець був готовий до показу апокаліпсису 1932–1933 рр. – Голодомору. 20 травня 1932 р. агенти ГПУ передали слова його відчаю: “Село гине. Вимирає. Голодують, нічого їсти. Під Києвом в одному із сіл повстання”. Натомість “комісари в Москві жирують”, влаштовують “пир во время чумы”, привласнюють квартири та “особняки” колишньої “буржуазії”, а селяни масово гинуть на вулицях спустошених сіл.

Завершуючи у 1932 р. свій фільм “Іван”, митець думав про голодних селян, приречених на фізичне винищення. Він був готовий “поставити такий фільм, який змусив би увесь світ здригнутися від жаху”. А світ захоплювався темпами соціалістичного будівництва в СРСР, надсилав інженерів, техніків, кваліфікованих робітників зі США, Австрії, Німеччини для завершення Дніпрогесу, фабрик і заводів. На будівництві Дніпрогесу побував і валлійський журналіст Гарет Джонс, який у 1933 р. таємно відвідав села Харківщини і розповідав світові правду про голод в Україні.

Восени 1932 р., знемагаючи від душевного болю, Довженко сміливо говорив своїм друзям: “Я показав би сто п’ятдесят мільйонів голодних людей, які харчуються соєю і капустою, і показав би купку ситих, тупих бовдурів, які сповна нажерлись у закритих їдальнях, проповідують голодним соціалізм і морочать голову маячню про успіхи будівництва”. Чекисти пильнували за кожним словом і наміром режисера, знаходили в його “безкінечному показі пейзажів дніпровських обривів” спробу заглянути в голодні села Дніпропетровщини. Вони стежили за українським сценаристом Федором Лопатинським, з яким тісно співпрацював Довженко. Цензори виявили у його сценарії “Україна” “страшенні черги, виснажені обличчя, повний розвал” у містах, шкідливість гасел: “В країні Рад не повинно бути висипного тифу. Висипний тиф є хвороба некультурності й бруду”, “Миля немає”. Від червеного і висипного тифу гинули десятки тисяч мешканців міст і сіл.

Трагічна іронія долі українського кінорежисера, адже особисто спілкувався із сталінськими сатрапами в Україні Станіславом Косіором, Павлом Постишевим, відчув гнівні погляди Сталіна 30 січня 1944 р. у Кремлі, коли заборонили сценарій його фільму “Україна в огні”. А Дніпрогес не врятував голодних селян, не зазирнув сонячним промінням у селянські оселі. Там панувала вічна темрява... 15 березня 1933 р. генеральний секретар ЦК КП(б)У вимушено визнав “найбільш важким становище” у 21 із 49 районів Дніпропетровщини, яка “надто вже афішує і вип’ячує” себе. Область, на землях і водах якої діяла гідроелектростанція, потерпала від штучного голоду. Не працювало ленінське гасло: “Комунізм – це радянська влада плюс електрифікація усієї країни”. Влада перетворила голод на знаряддя упокорення і масового терору.

Орденосний кінорежисер, який мав на лацкані орден Леніна, не показав жодного портрету Леніна і Сталіна, пожалів для них кілька десятків метрів кіноплівки, тому отримав на горіхи від заподавливих критиків. Довженко не був демографом, але знав багато із них, спілкувався з урядовцями. За чверть століття, тобто з 1917 до 1942 р., на його переконання, країна втратила “чверть ста мільйонів людей”. Вони гинули від розкуркуленья, голоду, репресій, у сталінських таборах, у полоні і “котлах” через бездарних полководців. Він називає страшну цифру – “6 мільйонів од голоду в урожайний 1932 рік”. Маючи в уряді УРСР довірливих друзів, Довженко пише про загальну цифру втрат України в роки Другої світової війни – від 13 до 15 млн. Не забув і про 1,5 млн депортованих українців західних областей України. Гірка правда, адже особисто брав участь у фільмуванні обставин приєднання Західної України до складу УРСР у 1939 р. Загальні втрати війни, на його думку, сягнули 40 млн осіб. Довженко не помилився у своїх болісних прогнозах, судячи із сучасних історичних досліджень.

Митець не оминув увагою і повоєнний голод. Він особисто переживав смерть батька у зруйнованому фашистами Києві, бачив жахливе злиденне життя, вболівав за селян, які вкотре були приречені на голодне лихоліття. “Наближається голод. Вимре не один десяток мільйонів людей, – занотував 30 жовтня 1946 р. Олександр Петрович. – Загине половина мого нещасного народу на багатій нещасливій землі. А решта плазуватиме в жебрацтві. І нігде ні в книзі, ні в газеті ні одного рядочка, не те що крику, чи прокляття, чи жалю, а навіть передсмертного зітхання”. Черговий радянський голод у 1946–1947 рр. знищив, за неповними даними істориків, близько 1,5 млн осіб, змусив страждати десятки мільйонів його учілих

жертв. Голод, холод, матеріальна скрута спустошували українське село, на землях яких лишалися зруйновані ворожі танки, вибухали мина і снаряди. З болем у серці Довженко писав 26 квітня 1946 р.: “Загинув патріархальний устрій одноосібництва. І разом з ним щезла з життя безповоротно краса побуту, повір’я, одежі, тиєї лагідної поміркованості. Розпався клас на моїх очах, мов атом”. У нотатках митця можна зустріти запис – “Сорок шостий рік” (три вдови, картини спустошення сіл).

У повоєнні роки Довженку дозволили працювати над фільмом “Мічурін”, а решту творчих задумів заборонили. Ідеологічні селекціонери вирощували гібридні сорти духовної культури, а опальний режисер втратив довіру влади. Майже 20 років, починаючи з переїзду до Москви у 1932 р., він перебував у полоні, прагнув повернутися в Україну з новими творчими проєктами.

Початок будівництва Каховської ГЕС із водним каскадом по Дніпру надихнув митця. Він відчув “крик води” тисячолітнього Дніпра, тому в серпні 1951 р. приїхав до Києва, зупинився у сестри Поліни, а звідти відправився на південь. У вересні він відвідав Херсон і Каховку, інші міста півдня України. Формував теми оповідань, занотовував сюжети для документального фільму. Так розпочалася його робота над фільмом “Поєма про море”, яку умовно називав “Каховка”. 5 вересня разом із дружиною Юлією Солнцевою приїхав до с. Ключове, на теренах якого мало постати місто – Нова Каховка. Повернувшись до Москви, опрацював зібрані матеріали, а подумки повертався до Каховки.

У вересні 1952 р. пароплавом “Ломоносов” Довженко прибув до Нової Каховки. Мав розмову з начальником будівництва Каховської ГЕС Сергієм Андріановим. Для вразливого художника грандіозна новобудова пізнього сталінізму була особливою подією,

яку він намагався відтворити засобами кінематографії з яскравими образами, мальовничими сюжетами і колоритним типажем героїв. Він розуміє значення енергетично-зрощувальної системи для півдня України, яка мала жити поля водою, а з іншого боку – переживає за побут села, за “хатки, як пташки”, ніби “печериці”, де живуть працюючі люди. Докори совісті стримували у митця пафос комуністичної новобудови, “якщо всерйоз говорити про правду життя, а не брехати на догоду чиновникам, які бояться усього вищестоящого”. А правда була сумна: у повоєнних українських селах над Дніпром не було чути пісень, тому що “страшно дорого обійшлася народу нашому війна”, наслідки якої доруйнував масовий голод 1946–1947 рр. Щоденна боротьба за шматок хліба не відповідала творам “письменників, інженерів людських душ”, які були дуже “вгодованими” і жили у своїх “квартирах-музеях”, нещиро вели “брехливі, безсоромні розмови про народ, про село”. Пекельно почуватися між реалізмом і неподоланим сталінізмом.

Каховка стала черговим випробуванням для Довженка. Він прагнув творчого реваншу за “помилки” у сценарії “Україна в огні”. Інколи вагався, нагадуючи собі про те, що “множество маленьких і сірих людей поступово і методично переконувало мене, що я “ошибающийся”. Бажання не схибити виснажувало митця фізично й духовно. Він маскував свої почуття внутрішньою риторикою про справжнє “комуністичне будівництво” на Дніпрі, про велич новобудови, навіть думав про спорудження ідеологічних декорацій – скульптурного звеличення Леніна, Сталіна, легендарних полководців боїв під Каховкою. Дивно, але серед них знайшлося місце для Богдана Хмельницького.

Дитинство режисера пов’язане з Десною, з високою повинню,

силу і могутність якої збавив з малих літ. Він добре знав: водна стихія безжалісна. Восени 1952 р. широко вболіває і сумує, що краєвиди “великої краси, великої багатогранності, багатогранності історії” накриє холодна ковдра об’ємом у 14 млрд кубометрів води. Особисто перебував у селах Козацьке, Павлівка, Городище, Покровське, Капулівка, де було по 500–600 дворів. Прощання було болісним, адже їхня історія пов’язана з козацтвом, з кошовим отаманом Іваном Сірком, з багатостраждальним гетьманом Калнишевським.

Про що думав митець, записуючи власні почуття і переживання: “Піде під воду Великий Луг”, “Великий Луг, якого ми поховаємо ось-ось”. Художник Довженко був готовий намалювати села Великого Лугу, щоб зберегти їхні краєвиди для нащадків. Його записи в щоденнику – це мартиролог приречених на затоплення сіл: с. Козацьке – “під воду”, с. Павлівка Нікопольського району – “усе під воду”. Він усвідомлював наслідки духовної катастрофи, свідком і невільним очевидцем якої став: “І я глибоко щось відчув і зрозумів з далекого минулого. Чому саме прозвали її Січ-мати і Великий Луг-батько, що привертало серця воїнів, що імпонувало їм мужнім щедрим поетичним войовничим душам, або що створювало оту душу, ту національну психіку минулого”. Образніше і глибше – годі й передати душевний стан митця. Відчував і з болем спостерігав, тому що “скоро сховається все під воду навіки”, а своїм завданням митець вважав “змалювати велику картину минулого рідної землі” і “на цьому великому урочистому тлі минулого побудувати величну поему про наші часи, про їх героїзм, їх велич і їх всесвітньо історичний смисл”. Ніби духовний пастор, Довженко справляв панакхиду над могилами славних козаків, що творили “великі лицарські діла”, тому “хай

розлітяться над вашими могилами чисте море”. Відбувалося прощання митця, навіть відчуття якоїсь провини.

Сповідь Довженка біля церкви в селі Покровське нагадує символічний діалог двох кобзарів: Тараса Шевченка, який був біля неї у 1843 р. і малював козацьку святиню, і українського кінорежисера на цвинтарі, “поки не залле її водою”. Шевченко згадав про Покровську церкву у творах “Сліпий” і “Розрита могила”, а Довженко намагався відтворити козацьку славу й духовність у “Поємі про море”. У селі стояв самотньо хрест “курінного Кабиса”, який “видно здорово заважає шоферам і заввідділам пропаганди”. Якщо церкву зруйнували “нікопольські райкретини”, то “краще ждати вам Страшного суду” – міфічно звертався митець до курінного, “краще ждати вам його на дні моря живої води, ніж заважати комусь у пилюці”. Іронія стосовно нашої історичної пам’яті, адже “ні одна рука дівоча не покладе вінка на ваш хрест, ні барвінком не обвіє його під якимсь святом. Немає в них свята для вас”. Він мав на увазі “райкретинів” і комуністичних пропагандистів, які вдалися до святотатства над козацькими могилами.

12 вересня 1954 р. митець відсвяткував свій 60-літній ювілей на березі Дніпра. Його привітав С. Андріанов, інженери, “чарівна” дружина Юлія. Гіпертонія не давала спокою митцю, а біль за грудиною лише наростав. Його душа була відкрита, тому усвідомлення трагедійності пронизувало його серце. Він визнає енергетичну доцільність Каховського каскаду для “благополуччя наших степів”, але навіщо ще й Кременчуцька: “та сам, яка повинна затопити 45000 домів серця України? Чи потрібна вона? Чи така вже вона необхідна?”. Художник враз стає економістом і державно мислячою людиною, позаяк “надто дорого обійдеться сії запорізькі їхні кіловати”. Можливо, розмірковував він, варто було відмовитися від дорогих “гідроелектрогенераторів на прекрасних ріках”, зосередитися на “оволодінні термоядерною енергією”.

Передбачивши неминучість екоциду, майстер великого екрану апелює до космополітів із “Запоріжспецлісагу”, які запропонували великий план “перетворення природи”, не маючи відведення території для водосховища, відтак ці “безбатченки і пройди-світи уже вирубували понад 10000 кубометрів кращого соснового лісу”. Йому справді було боляче спостерігати, коли жертвою науково-технічного прогресу і затишного побуту під водою стали десятки сіл, тисячі селянських домів, скіфські могили – минуле і сучасне України.

Два роки наполегливих і переповнених емоціями кінематографічних справ виявилися марними. Сталінське прокляття “Україні в огні” переслідувало Довженка. 15 травня 1953 р., тобто 70 років тому, він занотував у щоденнику власний розпач: “Заборонено мою недописану “Каховку”. Вся подорож, думки і мрії, весь творчий величний і красивий план твору – все ні до чого. Порожніх півтора роки... Знову.. Як жаль мені свого часу”. Його залишилось мало, ніби відчував трагічне наближення своє фізич-

ної смерті. Усі його твори, починаючи від “нещасливої помилки “Україні в огні”, були заборонені політичною цензурою. Він попросився з “Каховкою”, ніби з самим собою.

“Все, що я придумав для неї, що пережив, зібрав, усі надбання досвіду і художнього синтезу і образи, що виникли уже з безпосереднього життя – все свідчило і кликало до найдужчого і найвеличнішого мого кінотвору, власне двох фільмів. Прошайте, мрії, прощай, любов, степи, простори серця і ріки. Ховаю вас на дно своєї душі як Дніпро поховає в свої води многовічні плавні і роскоші величні на дні нового моря”. Дуже моторошне зізнання, особливо на тлі зруйнованої церкви в Покровському, зруйнованих домів, у яких двічі помирало життя – від Голодомору і водяного зашморгу. 5 жовтня 1954 р., перебуваючи в селі, Довженко дійшов сумного висновку: “приречена до зникнення епоха селянського буття”. Церкву збудували у 1789 р. козаки, а радянські “болвани церкву знищили”. Висловлювання митця ставали дедалі категоричнішими і суворішими, тому що втратив надію на постановку “Поєми”.

Греблю мали споруджувати у Горностаєвці, на чому наполягали вчені, але зупинилися на “каховському варіанті”. 22 травня 1955 р. Довженко занотував своє бачення: “Які мотиви керували розумом вищестоящих? Насамперед не науково-технічні, а, як, се не дивно, “ідеологічні”. Треба, щоб гребля звалася Каховською неодмінно, бо тут колись розбито ворога”. 24 травня 1955 р. він особисто спостерігав за пустком води до котловану одного із шлюзів, а зі травня до головного котловану Каховської ГЕС. Усі кричали несамовите “Ура!”, а митець не побачив гідної картини для кінематографічного захоплення штучним дійством. У липні 1956 р. відвідав Кременчук, Запоріжжя, Нову Каховку, але не мав сили, тому що дуже боліло серце. Митець завершив свою невдалу епопею показати правду прозорливою фразою: “Нове наше море – нове наше горе”. Воно настигло нас 6 червня 2023 р. підливом росіянами Каховської ГЕС.

Образна, жива й самобутня мова Довженка сповнена жагучою іронією, езопівської загадковості, гоголівської алегорії. Наприкінці липня 1956 р. митець видав загадкову фразу: “Не в Каховці треба шукати велич Каховського моря. В Покровському, Капулівці, в селах і на самому морі”. Історична велич нації у її духовній і солідарній ідентичності, у збереженні мови, культури, віри, у готовності і здатності захистити себе у годину пекельних випробувань. Це не пафос, а жорстка реальність нашого буремного сьогодення. 7 листопада, відчувачи, що з “такими болями в грудях жити довго, очевидно, не можна”, режисер намагався завершити заплановане. Його обурювало те, що в Україні викладання відбувається “руською мовою”. 23 листопада “остаточно переконався, що з постановкою “Поєми про море” буде біда”. Її реалізацію унеможливили “напівпровідники культури”, байдужі і безпросвітні бюрократи”. Вони наблизили його смерть: митець помер 25 листопада 1956 р. під Москвою.

Євген БУКЕТ

“Січ – мати, а Великий Луг – батько”, – говорили запорозькі козаки. Вперше за 70 років ми зможемо побачити Великий Луг. Адак сталося так, що, підірвавши дамбу Каховської ГЕС, московські вироки повернули Україні особливе, сакральне місце, яке їхні ж деди, що воювали проти всього українського, намагалися назавжди знищити.

Страшна трагедія Запорозьких земель, що сталась у 1950-х роках і про яку сьогодні вже майже не говорять, – створення так званого Каховського водосховища, під водами якого опинилися 2155 квадратних кілометрів території сучасних Запорізької, Дніпропетровської та Херсонської областей. Це був злочин, скоєний передусім для знищення національної свідомості, пам’яті та української історії, традицій і звичаїв нашого народу, побуту і способу його життя. Адак затоплено не просто гектари землі, а саме ті місця, де колись буяли Січ запорозьців, чарівний та благодатний світ, у якому віками формувалася наш напоручуд чудовий етнос, та відтворювався неповторний генетичний фон української нації. Це як ціла багата і щедра країна, що зникла з лиця землі. Була – і її не стало...

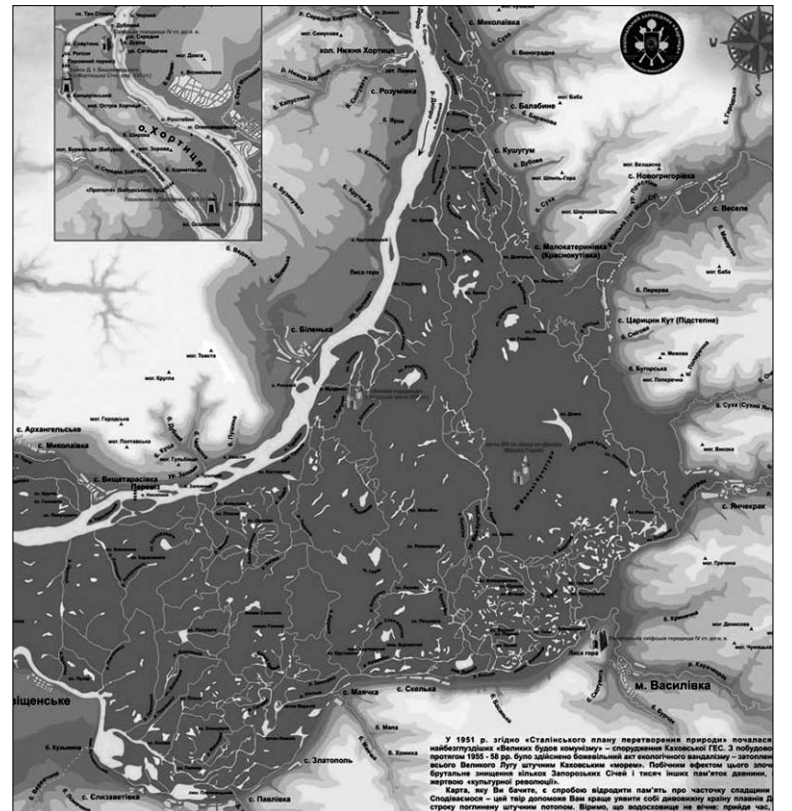
Десять там, на дні водоймища, лишилися понад 90 сіл з церквами і цвинтарями – Грушівка, Кут, Дудчани, Чернишівка, Покровське... Знамениті дніпровські плавні – водяні лабіринти, що охороняли Запорозьку Січ, зокрема, плавневі затоки – Сірківка, Паліївщина, Васюрине, Степовик, Наливач, Велика Пуша... Балки – Чортувата, Чабанка, Вертелів, Тиха, Вороняче царство, Волова... Річки, озера та острови – Ревун, Лапинка, Підпільна, Похила, Шершава, Темна, Скарбна, Сисина, Лиса, Савка, Головате, Оріхове, Лопухове, Гредчине, Домаха, Бакланове, Хомине, Кривеньке, Прищепка, Піскувате, Лебедина, Скажена, Бирик, Нагора, Перейбі, Бугай, Тарас, Цимбал, Кругляк, Шуче, Чирва, Чабанка, Шарай, Яма Кота, Біле, Хрещате, Солдатське, Матроське, Дармоліївка... Скіфські кургани – Сидориха, Лисі Могили, Журавлиха... Штучне море фактично знищило найродючіші землі, луги, ліси, річки, озера, де усе кишіло рибою і звіром – справжній Едем за Дніпровськими порогами.

Великий Луг, який віками був врівноваженою екосистемою, “українською Амазонкою”, куди прилітали птахи з півдня, перетворився у 1950-х роках на екопустелю з подачі москви. Упродовж кількох років після створення водойми з настанням весни перелітні птахи кружляли над водою в пошуку вікових гніздувань і, не знайшовши, часто просто гинули.

“Батько” козацтва – джунглі посеред степу, могли ховати в собі мільйонну армію. Чого варті були одні лише столітні дуби, під кожним з яких “ледь не цілий козацький курінь міг сховатися”. Саме тут розташовувалися сім з дев’яти Запорозьких Січей. Але пам’ять про козацтво радянській владі була непотрібна.

“Нове наше море – нове наше горе”. Так народ говорив про море, – записав у своєму Щоденнику восени 1954 року Олександр Довженко, коли завітав на розгортання будівництва Каховського водосховища на Дніпрі.

“Як же колгоспники поставилися до ідеї моря і переселення? – запитує у Щоденнику Довжен-

“Пугу-пугу! Козак з Лугу!”, або Як московські вироки повернули Україні сакральне місце

ко і відповідає: – Проклинають усі, кого переселяють, всі, хто цей захід здійснює! – не витримав голова сілради і бабахнув правду. – Усі проклинають!”

“Цей страшний сон переходив у дійсність майже непомітно, – читаємо уже в кіноповісті Олександра Петровича “Поєма про море”. – Весь Дніпровський Низ, від Запоріжжя до Каховки, зразу став невідомим. Пішов під дніпровську воду Великий Запорозький Луг, потонули навкі старі хрести на дідівських кладовищах. Все, що батькам і дідам віками здавалося красивим від перших дитячих років, – все зезло...”

“Буде, як там, на Каховському, де пів-України пустили на дно. Великий Луг вирубували весь, думали, море збудують, а збудували болото! Гниллю цвіте, на всю Україну смердить! Пілоти носи затикають, коли пролітають над ним!...” – це вже уривок про Каховське водосховище з роману Олеса Гончара “Собор”.

У 1950-х роках для України це була велика трагедія. Людей виселяли з хат і просто у них на очах все їхнє життя з діда-прадіда зникало під водою. Зараз усе повторюється. Шкода, звичайно, наших громадян-південців, які страждали від затоплення. Але історія циклічна. Символічно, що саме росія зараз помирає в Україні все те радянське, що колись сама і принесла – гадюка не просто кусає, а пожирає власне тіло... Ці недолугі загарбники, знищивши власними ж “дедами” спроектоване водосховище, “відкопали” нам історію.

Уявіть, що вже зовсім скоро можна буде подивитися на остро-

ви Томаківка, Базавлук і Чортюк, де перебували наші Січі за Порогами. Можна буде відвідати острів Кучугури – колишню столицю Держави дніпровських тюрків-Джучидів Шехр-аль-Джедід, засновану славним козаком Мамаєм-Киятом.

Варто було жити, щоб дожити до цього! Будемо очікувати наступного року прильоту птахів до Великого Лугу. Вони прилетять, скеровані генетичною пам’яттю, “на тихі води, на ясні зорі”. Адак природа має властивість відновлюватися! І зашумлять дніпровські пороги і луки, як колись... І це стане символом відродження України.

А на додачу ми змусимо придуркувати Москву за все заплатити, бо саме вона, керована божевільним диктатором, підірвала греблю Каховської ГЕС і спричинила екологічне лихо, яке, втім, мало колись статися...

У нашої країни складний шлях – повсякчасні руйнування звичного життя, війни, довгі роки відбудов, адаптації під нові зміни екосистем, ландшафтів і світоглядів. Але Україна існує не завдяки, а всупереч усьому, що відбувається на цій землі.

Пугу-пугу! Козак з Лугу! Тепер з болотяної твані на дні колишнього водосховища піднімуться розтровожені духи Великого Лугу, духи наших пращурів. І допоможуть нам вимести нарешті цю рашистську погань з козацької землі. Помстяться за всю наругу, від давніх часів і донині.

Щоб побудувати нове, “Карфаген має бути знищений до основ”. Це про трагізм сьогодення. “Господні жорна мелють повільно, але мілко”, бо ваги карми мусять зрівнятися, щоб енергія справедливості восторжествувала. Саме тому, все, що зараз відбувається, і є тим переломним процесом, що несе користь Україні. Вірмо в нашу неминучу Перемогу і наближаймо її!

Олена БОНДАРЕНКО

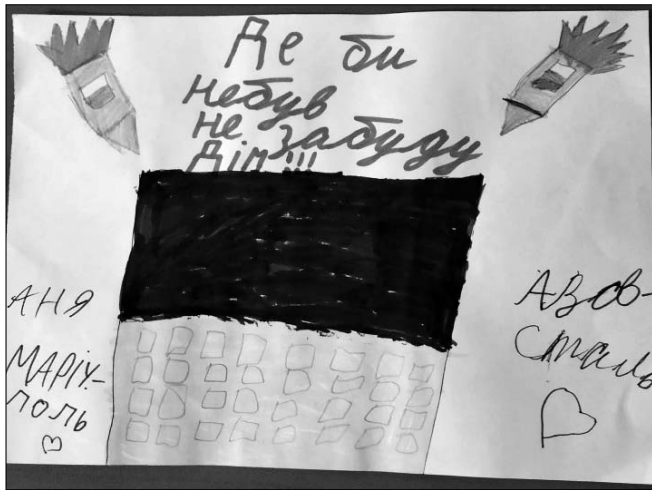
Продовження.
Початок у ч. 20, 23 за 2023 р.

Оповідь третя. “Де би не був, не забуду дім...”

У Болгарії ми з мариупольськими дітками запровадили недільні зустрічі, на яких можна було говорити про все на світі. Єдина умова — спілкуватися лише українською. Водночас годилося малювати, робити витинанки, ліпити — і думки зайняті, і руки працюють.

Під час першої зустрічі я запитала, чи хтось хоче заспівати улюблену пісню. Дівчинка, яка назвалася Анною, поглянула з-під лоба темними серйозними очима і тихо завела: “Де б не був, я не забуду дім. Можеш закрити мене, як бігуді, Я з закритими очима знайду, де мій двір, Бо де б не був, я не забуду дім...” (KALUSH feat Skofka, “Додому”. — О. Б.) Діти одне по одному почали підспівувати. Жодне не усміхалося. І простий, у літературному сенсі не вельми “правильний” текст із дитячих уст раптом набув обрисів неперебутньої туги, а водночас — довічної присяги рідному домові й рідному краю...

Наприкінці зустрічі Анна поклатла пе-

“Де би не був, не забуду дім...” Малюнок Анни Івашченко

реді мною малюнок: “Це вам”. Ось він, тут, цей малюнок.

Анна Івашченко, народилася у 2014 році:

— Коли почалася стрілянина, ми часто сиділи в коридорі — я й Максим (братик Ганнусі, 2009 року народження. — О. Б.). Потім не стало води, світла, опалення. Ми прочиняли вікно, трохи з’явився інтернет. Ще був газ, то ми варили їсти з того, що лишалося в холодильнику.

Потім закінчилася вода. Тато пішов до церкви по воду. Простояв у черзі чотири з половиною години, приніс два відра води навпіл із піском. Часом люди, у яких були криниці у дворі, пускали набрати води.

Потім закінчився й газ. Сусіди зібрались і зробили вогнище, готували разом їжу.

Коли вже стріляли безперестану, тато пішов у гараж по машину. Коли він там був, поруч підірвало заправку, і в гараж влетіло двоє чоловіків (занесло вибуховою хвилею. — О. Б.).

У квартирному будинку бабусі був хороший підвал, ми прийшли туди. Там було холодно, всі були в купі светрів і шкарпеток, у верхньому одязі, і все одно дуже мерзли. Спали, притулившись одне до одного. У нас був мангал, ми на ньому готували. Потім прийшли бабуся й дідусь, татові батьки — їхня квартира на дев’ятому поверсі згоріла. Сильно стріляли. Ми боялись, а киця Моля не дуже боялася, тільки мерзла і лізла під ковдру.

Потім ми пішли в якийсь інший підвал, величезний. Тато забрав у нашій квартирі трохи речей, залишки їжі та води. Одного разу в нашій квартирі вилетіли вікна...

У нас був вибір — усім помирати або втікати. 16 березня ми спробували. Виїхали двома машинами, татом і дідусевою. Було дуже-дуже страшно. Коли я поглянула у вікно, все небо було червоне, тато сказав, що горить Центральний ринок.

Ми затрималися, бо чекали знайомих, які теж їхали машиною. Це нас врятувало.

Люди з Міста Марії

Якби виїхали раніше, були б якраз поблизу драмтеатру, коли він вибухнув...

Дорогою на кілька хвилин з’явився зв’язок, знайомі запросили нас у село Урзуф, це недалеко від міста. Їхали туди цілий день, а зазвичай це забирало 40 хвилин. Там ми цілих дві ночі спали в ліжках, під ковдрами, без курток...

Потім поїхали далі. Тато всю дорогу молився, щоб не наскочити на міну.

Дорогою трапився магазин. Було страшенно багато людей. Я пролізла в них під ногами і купила буханку хліба. Ми її розділили між усіма, нас було семеро.

Юлія Іващенко, вчителька іноземних мов:

— До 28 лютого в крамниціях ще можна було щось купити. Потім наші військові й поліція відчинили двері, сказали: “Заходьте, беріть, що вам треба”. Було таке враження, що люди збожеволіли. У магазинах, аптеках вигрібали все чисто. Довкола вибухи, а люди тягнуть дивани, холодильники, іграшки...

1 березня в наш двір — у школу й гараж — прилетіла “Точка-У”, величезна ракета завбільшки з гараж. Голівка впала на школу, а з неї — міради уламків, усі вікна повилітали. Загинуло до десятка людей, серед них — одинадятикласник.

Сусідка була у дворі з песиком: їй відірвало ногу, а песика просто знесло. Люди, не чекаючи на “швидку”, зупиняли машини, вантажили поранених. Це неможливо забути... Будинком трусило, як у поїзді. Я кричу до чоловіка, кицька гребе кітцями на місці, чоловік біжить до нас, а довкола літають вікна, скло...

Але ми й після цього лишалися вдома, хоч були раз-по-раз прильоти. Ще приїздили поліція, “швидка”, мер казав, що все буде добре, розвозили безкоштовний хліб, воду (невдовзі ті машини підірвали).

6 березня зник газ. 8-го, під час чергового авіанальоту, влучили в сусідній будинок. Обстріли починалися о 4-й ранку. Андрій (чоловік Юлії. — О. Б.) під обстрілами йшов по воду, по гілляччя для вогнища, а я готувала на вогнищі їжу. Прилітав російський літак, скидав бомби, все місто здригалося, ми тікали в під’їзд, потім знову хтось ішов по воду, хтось варив їсти на вогнищі...

Нарешті ворог став скидати бомби кожні 30 хвилин. У наш будинок прилетіли снаряди, з сьомого до дев’ятого поверху згоріло все. Де були лежачі люди — згоріли живцем. Сусіди виламували двері, викидали палаючі меблі й так загасили пожежу — води не було.

Чоловік сказав, що треба тікати. Пригнав машину. Обстріл був страшний, усе довкола гуло. Ледве знайшли кицьку — я би її не лишила. Чоловік підхопив 82-річну маму, я — кицьку, діти бігли поруч.

Кіровський ринок, увесь район палав. Довкола суцільне полум’я. На дорозі — снаряди. Росіяни наступали, стріляли навмання. Мій чоловік за кермом незрушно дивився вперед...

Дісталися маминою оселі, в районі Центрального ринку. Прийшли Анд-

рієві батьки, бо в них усе згоріло. Переночували. Вранці прийшов мій брат, приніс величезного судака. Не мила, бо води не було, тільки посолити й засмажити. Дуже смачно вийшло...

Брат нічого не боявся, вантажив поранених, усім допомагав...

Воду ми пили з батареї — кип’ятили й пили. Сніг топили. Збирали дощ — помити посуд. Вода була, як лід, руки ломило. Свекруха придумала витирати жир туалетним папером, щоб не витрачати воду. На ніч ішли в підвал, страшенно мерзли.

У ніч проти 16 березня росіяни без упину підривали Центральний ринок. Зовсім поруч. Вранці все небо палало яскраво-червоним.

Хотіли виїхати раніше, але чекали інших людей, затрималися. Ворог підірвав драмтеатр о 9.45, а ми там їхали десь об 11-й, тому й вижили...

Наша KIA Rio дивом виїхала. Але бензину було зовсім мало. Куди їдемо, чи доїдемо — гадки не мали. Дорогою з’явився зв’язок, майже незнайомі люди сказали: “Приїздіть”.

Тепла вода, ліжко — а ми ж місяць не милися, не роздягалися, шапок не знімали! Голова дико боліла. Роздяглися, полягали в ліжка, а не просто на матраси. Як у раю...

На той час Урзуф вже захопили “днірці”. Чоловіка перевіряли без кінця-краю. Ми з телефонів усе видалили — координати, знімки руїн. Якимось примудрилися проїхати. Страшна була дорога. Під Токмаком — спалені автівки, обгорілі тіла. Діти мовчки дивилися...

У якось селі до маленької крамнички привезли хліб. Людей — море. Я дала Ганнусі 50 гривень, вона, як вужик, пролізла між людських ніг і винесла буханець. Розділили на сімох. Який же смачний був той хліб, ми його місяць не бачили...

В Урзуфі наш дідусь узяв трьох людей із собакою й котом, за це нам налили три літри бензину. Рушили далі, на Запоріжжя.

Під’їхали до мінного поля — нас про нього попередили. Сутеніє. Всі бояться їхати. А довкола такі бої, що жах. Раптом

Родина Іващенко: Андрій, Юлія, діти — Максим і Анна. Всі ще разом і щасливі...

наче нізвідки — “Жигулі”. Водій каже, що знає дорогу. А тут обстріл. Під обстрілом дісталися Василівки. Бачимо — наші. Жодних слів не вистачить, аби передати почуття, коли бачиш — наші... Сказали чекати. Приїхала поліція, повела колону. До Запоріжжя, здавалося, не їдемо, а летимо...

Анна:

— У Запоріжжі єврейська громада знайшла нам три номери в готелі. Там була смачна їжа й ліжка. За чотири дні трохи отямилась і поїхали до Дніпра. Дуже гарне місто. Нам дали кімнатку в гуртожитку, ми там усімох місяць жили. А тоді нас привезли до пансіонату “Сосновий бір”. Ми жили в маленькому будиночку, а бабуся й дідусь — у великому. Там річка Самара, ми рибу ловили. Ще були діти, ми з ними бавилися. Кицьку Молю вогонь вивів на повідку, щоб не загубилася.

Минув місяць, і нам сказали, що далі оплачувати не будуть і щоб ми їхали, куди хочемо. У Дніпрі нас ніде не хотіли приймати, бо діти і кішка. І ми поїхали до Києва.

19 травня ми знайшли будиночок, далеко від міста. А за три місяці знайшли квартиру в Києві, поруч — заняття з гімнастики, бо я дуже люблю тренуватися.

А потім і в Києві стали зникати вода, світло, тепло, почалися повітряні тривоги, часто було чути вибухи. Якимось стався блекаут — цілих 2 дні й 15 годин. Дідусь знайшов в інтернеті, що є “Я Маріуполь” і можна поїхати на зиму до Болгарії.

Тим часом тато захворів, він не знав, що з ним, але ліки не допомагали. Все одно він сказав, щоб ми їхали. Я дорогою плакала і дивилася на його фотик. За два місяці стало відомо, що в тата рак. Ми повернулися і трохи побули з татом, і він помер...

Мама постійно плакала, дивилася на його знімки і слухала його улюблені пісні. Ми повернулися до Болгарії, бо лишатися було дуже боляче.

Найкращий спогад — про мого ведмедика. Він лишився сам. Був дуже великий, не вмівався в машину. Ще про життя в Маріуполі. Мої тато й мама 20 років збирали гроші на квартиру. Купили чотирикімнатну, у кожного була своя кімната, ще й спортивний куточок.

Я не почуваюся щасливою. Бо сумую за татом і домом і розумію, що ні тата, ні нашого дому вже не буде...

Юлія з дітьми на тлі Маріупольського драмтеатру. Незабаром він стане символом болю і гніву...

“Полтаво, скажи Україні, чому над тобою і досі орел?”

Олег ПУСТОВГАР,
регіональний представник Українського інституту національної пам'яті в Полтавській області

Монумент Слави — це російський окупаційний маркер. Його споруджено до 100-річчя перемоги в Полтавській битві. 27 червня 1709 року об'єднане військо шведського королівства і Гетьманщини на чолі із Мазепою і кошовим отаманом Запорізької Січі Костем Гордієнком зазнало поразки... Армія Московського царства, яке очолював цар Пётр I, кривавий садист, один із ключових фундаторів огидного явища під назвою “російський імперіалізм” (за Тарасом Шевченком: “це той перший, що розпинав нашу Україну”), — перемогла. Полтава в російських історичних традиціях, літературі, науці тощо вважається “містом російської військової слави”. Для України ж поразка військово-політичного виступу гетьмана Івана Мазепи проти московського царя Петра була початком остаточного знищення Гетьманщини та козацьких вольностей. Водночас антимосковське повстання під проводом гетьмана Івана Мазепи за визволення з-під московського ярма стало світлом правди для наступних поколінь борців за волю України. Мазепа переміг! Українська держава є! Нині ЗСУ знову, як і в часи Мазепи — Гордієнка,

Однією з найбільш резонансних тем державної політики деколонізації є полтавський комплекс пам'яток, пов'язаних із перемогою Московського царства в Полтавській битві. Це пам'ятники гаулятеру Пьотра — коменданту Полтавської фортеці Келіну на Першотравневому проспекті та на місці начебто відпочинку московського царя на перехресті вулиць гетьмана Пилипа Орлика і Спаської. Але найбільше дискусій довкола монумента Слави в центрі Полтави.

титулу) Євгена Сверстюка: “Монумент слави російської зброї у Полтаві — це російський фалос, який увіткнули у самісіньке серце України і яким й досі гвалтують Україну”.

Недарма після початку російської збройної агресії у 2014 році з ініціатииви правозахисника Анатолія Банного та голови Полтавського обласного товариства “Просвіта” Миколи Кульчинського започатковано традицію вивішувати на вершину монументу державний синьо-жовтий стяг, а також червоно-чорний прапор визвольної боротьби. Протягом семи років цю традицію підтримували депутати міської ради, воїни російсько-української війни Юліан Матвійчук (вічна йому пам'ять), экс-нардеп Юрій Бублик та громадські активісти, брати Сорокові.

Така традиція “українізації” монумента не подобалася колишньому міському голові Мамаю, тож ставалися прикри випадки зняття комунальними службами міста української символіки. Однак проросійські впливи у міськраді нівелювалися ак-

цію ідею ширив і по-новому інтерпретував, актуалізував і масштабував у інформаційному просторі росії їхній філософ Дугін. Закономірно, що ідея “Третього Риму” нині використовується російськими пропагандистами, найчастіше Соловйовим і Скабеевою, для ідеологічного обґрунтування війни проти України. Саме ідея російського месіанства є одною з причин повномасштабного вторгнення в Україну. Ця ідея домінує у свідомості Путіна, у кабінеті котрого, як неодноразово повідомляли російські телепропагандисти, висить аж 4 портрети царя Петра I. Про затьмареність свідомості Путіна ідеєю месіанства свідчать його заяви після відвідування виставки, присвяченої 350-й річниці з дня народження Петра I: у червні 2022 року кремлівський диктатор порівняв себе з Петром I, а вторгнення в Україну — з Північною війною.

Монумент Слави російській зброї має вигляд колони на зразок тріумфальних, якими відзначала перемоги давньоримської імперії. На самісінькій верхівці — бронзовий позолочений орел, який тримає у дзьобі лавровий вінок — символ тріумфу, слави і перемоги москвитів у трагічній для Гетьманщини Полтавській битві. До речі, традиція лаврового вінка як тріумфального символу тріумфу започаткувалася у часи античності та Римської імперії. Лаврові вінки вдягали тріумфатори, переможці битв. Слово “лавреат” з латини перекладається як “увінчаний лавром”. Древні римляни вірили, що лавр рятує від блискавки. Тож недарма у кігтях хижої птахи саме блискавки. Скульптори розташували орла так, що дивиться імперський орел якраз у бік поля Полтавської битви.

Важливо знати, бо для перехожих із землі цього не помітно: біля кігтів ворожого орла вигравіювано морського краба як символ королівської Швеції — союзника Івана Мазепи. Як відомо, король Швеції Карл XII 27—28 березня 1709 року у Великих Будищах на Полтавині уклав угоду із гетьманом Іваном Мазепою та кошовим отаманом Запорозької Січі Костем Гордієнком. Зобов'язувався допомогти визволенню Гетьманщини з-під московської влади. Цитата з Договору: “Україна з двох сторін Дніпра з Військом Запорозьким й народом має бути вічними часами вільною від всякого чужоземного володіння. Союзні держави не мають претендувати на абсолютну владу над Україною й Військом Запорозьким, цільність границь її, непорушність вольностей, законів, прав і привілеїв”. Цитую бюлетень шведської польової канцелярії: “...Його Ко-

“Москва — третій Рим, а четвертому не бувати”

Для того, щоб закріпити у свідомості українців свою владу, російська імперія при імператорові Олександрі I промаркувала публічний простір Полтави цим пам'ятником у 1811 році. Імперський маркер пронизаний і вибудований від підніжжя, горельєфів на колоні до імперського орла над нею у концепції “Третього Риму”.

Ця ворожа філософська течія стверджує, що Москва (читай — Московсько-Петербурзька держава або Російська імперія) є наступницею Римської імперії. Відомий вислів: “Москва — третій Рим, а четвертому не бувати”. Такі сенси лягли у основу месіанського світогляду під час формування Московської централізованої держави. Ідея “третього Риму” є одним із різновидів ідеології “русского міра” й передбачає поглинання України, вищість росіян над іншими націями та світове російське панування.

На колоні Слави російській зброї викарбувано цифри «Іюня 27 го 1709 года», тобто дату Полтавської битви як історичної події, яка започаткувала створення Російської імперії

відстоюють незалежність цієї держави від тих самих окупантів. Протягом 314 років у Москві і Петербурзі мінялися царі, генсеки, президенти. Тепер у Кремлі сидить не цар Пётр, а Путін, але ворог, його методи і наміри знищити Україну і українців незмінні. Саме мазепинцями називала пропаганда білої і червоної росії петлюрівців та інших діячів УНР понад сто років тому.

Наприкінці 80-х — на початку 90-х рр. минулого століття активісти Народного Руху України проводили у Корпусному парку масові мітинги. На них нерідко звучав вірш відомої української поетеси Наталки Поклад. У ньому йдеться про вплив пам'ятника слави “російської зброї” на свідомість полтавців. Поетеса емоційно запитує:

Неспішно історію пише пір'їна,
сп'янівши від запахів трупів
і зел.

Полтаво, Полтаво,
скажи Україні,
Чому над тобою і досі орел?

А ще як духовний заповіт сприймається нині широко цитований вислів видатного українського філософа, літературознавця і дисидента, життя і діяльність якого пов'язані з Полтавою (з 1956 по 1959 роки працював викладачем української літератури Полтавського педагогічного інс-

титулу) Євгена Сверстюка: “Монумент слави російської зброї у Полтаві — це російський фалос, який увіткнули у самісіньке серце України і яким й досі гвалтують Україну”.

ролівська Величність запровадив своє військо у цю країну не для того, щоб учинити її жителям якусь шкоду, а для того, щоб вони змогли помститися віроломним ворогам. Його Королівська Величність хоче жителів цієї країни звільнити від ярма”. Сучасна Швеція теж є союзницею України, допомагає зброєю, лікуванням воїнів ЗСУ тощо і впевнено прямує до НАТО, щоб убезпечитися від небезпечного сусіда — сучасної путінської росії.

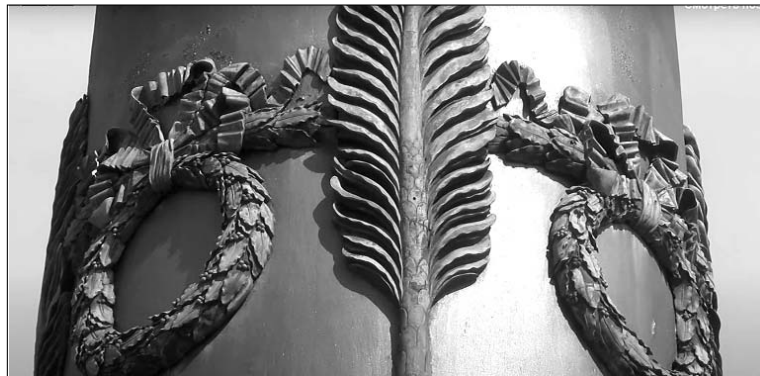
На колоні Слави російській зброї викарбувані цифри “Іюня 27 го 1709 года”, тобто дату Полтавської битви як історичної події, яка започаткувала створення Російської імперії. Недарма ця дата посідає одне із чільних місць серед свят держави-окупанта. І не лише у офіційному календарі міністерства оборони (читай — війни), очолюваному Сергеем Шойгу. Перемога у Полтавській битві в Росії повсюдно святкується як день “слави руского оруж'я”.

На пам'ятнику можна вгледіти різні композиції. “Кільце повернення” — алегорія вічності у сенсі вічного світового панування росіян як “третього Риму”. Гармати символізують постріли у Мазепинську ідею, в українську незалежність як щось тимчасове. Ідея титаномохії означає вічне правління росіян, як у випадку із Зевсом. На споруді зображено уробороса — змія, який кусає себе за хвіст, тобто символізує вічність. Горельєфи з римською військовою атрибутикою означають славу “русского оруж'я”.

Далі — шлях очищення свідомості і публічного простору від імперської пропаганди

Що означає колоніальне мислення в Україні? Це коли чужі, нав'язані метрополією культурні явища, зокрема у сфері монументалістики, українці знають і шанують краще, ніж свої. Полтава — не виняток. Тут колишній очільник міста більше переймався ймовірністю втрати пам'ятника “русского оруж'я”, ніж відсутністю пам'ятників своїм Героям-борцям за незалежність. За пів року до повномасштабного вторгнення росіян у відомому інтерв'ю проросійському, нині забороненому рішенням РНБО телеканалу державного зрадника Мураєва “Наш” тодішній міський голова Мамай називав “орла” ледь не святиною.

А рік тому не менш резонансною стала ця заява Олександра Мамай: “Доки не буде відповідного закону від Верховної Ради, і доки я буду міським головою, то зносити

Горельєфи на колоні у концепції третього Риму

Закон набуде чинності 28 липня. Ним доручено уряду переглянути статус пам'ятників і пам'ятних знаків, які є об'єктами культурної спадщини й містять російську імперську символіку. Реальний механізм такого перегляду законодавці передбачили у окремому Законі “Про внесення змін до Закону України “Про охорону культурної спадщини” щодо не занесення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України та вилучення з Державного реєстру нерухомих пам'яток України окремих об'єктів культурної спадщини”. Його уже проголошено у ВР і передано на підпис Президенту. У ньому містяться критерії, за якими Міністерство культури й інформаційної політики зможе вилучати пам'ятки з реєстру або спрощувати процедуру їх видалення з публічного простору з огляду на культурну цінність пам'ятника.

Тобто полтавський “орел” є об'єктом культурної спадщини національного значення, і витвором місцевства, яку не можна просто так зруйнувати. Водночас, ця споруда однозначно є символом російської імперської політики, якій не місце в у публічному просторі українського міста Полтава. Тож тут варто діяти виважено, згідно з процедурами. Нищити не треба, важливо музеїфікувати. Настав час переміщення із публічного простору у музейний. Пора створити на території Державного музею-заповідника “Поле Полтавської битви” кластер російської монументальної пропаганди. Думаю, туристам було б цікаво відвідати, як протягом століть дізкі українці замічувалися “русским міром”, в тому числі й через створення потужних монументів, які символізували окупацію України. Приміром, було б пізнавально почути від екскурсовода цитату з праці відомого історика, монографії якого збагатили славу Полтавського краєзнавчого музею, репресованого комуністичним режимом музейника, археолога, автора книги “Архітектурне обличчя Полтави” Михайла Рудинського: “по катастрофі 1709 року Полтава, якраз у силу своєї провінціальності — дуже скоро не тільки змирнується з російським режимом, а навіть пишається своєю славою. Славою міста перемоги росії і смерті української незалежності, що так досадно в'яжеться з нею в затасканій римі поетів”.

“Я любила робити приємності дівчатам. На Різдво чи Миколая кожній намагалася щось відшити. Відшивала комірці, і всі впізнавали, що ми українки”.

“На вівтарі із чорних нар проси проїнятися довготерпінням...”

Галина ДАЦЮК,
журналістка

*Люди бувають із вати і гуми,
Їх прикрашають вбрання
та парфуми.
Люди бувають з заліза і сталі,
Їх прикрашає завжди
витривалість.
Ірина Сенік*

Проте навіть у бараці “на безталанні тайшетських доріг вона мріяла про велику любов і писала ліричні вірші”, — скаже про Ірину Надія Світлична. У мордовських таборах вона відшила і намалювала півтори тисячі узорів. Відшивала на ганчірках і в'язничних номерах. У “захалавних” книжечках мережила орнаменти до обрусів, сорочок, хусточок — обереги і символи. Тримала головування, аби дозволили вишивати хоча б риб'ячою кісткою. На свята готувала для ув'язнених “вишукані” страви — ні з чого, прикрашаючи квіткою настурції, що росла біля барака. Організувала вертепи і колядки, клеїла камери і нари свят-зеленим гіллям. Щоденно творила з подружками молитву. І вірила. І перемогла.

Вперше її заарештують “за зв'язки з УПА” 1945 р., витримає тортури тюрми на Лонцького, одержить 10 років концтаборів і 12 років заслання в Сибіру, виїде на “волю” 1968-го, оселиться в Івано-Франківську, бо Львів був заборонений. У 1972 р. за правозахисну роботу, поширення самвидаву, листи на захист ув'язнених, рух опору проти зросійщення її заарештують вдруге — 6 років таборів і 5 років заслання (Мордовія, Казахстан). 1979 р. вступить до Української Гельсінської групи. Повернеться в Україну 1983 р. і до кінця житиме в Бориславі. Писатиме поезію, малюватиме свої неповторні взори, вишиватиме обрусі, серветки, іконки, стане найактивнішою учасницею відродження українського жіночого руху, на запрошення світових жіночих організацій відвідає США, Бельгію, Канаду, Велику Британію. Вийдуть її прекрасні книжки “Біла айстра любові”, “Метелики споминів”...

Я мала велике щастя бути знайомою з пані Іриною Сенік, зустрічатися в Києві, Львові, Бориславі, листуватися, писати про неї. Нарис “Розгортаю життя, як сувій полотна...” (1993); сценарій до фільму “На вівтарі із чорних нар...” (“Укртелефільм”, 1994), низка радіопередач, нарис у книзі “Янголи Небесної Чоти” (2016), спомини у книжці Г. Литвин “Одержима Свободою” (2017).

Наші спілкування — непроминальні і незабутні. Саме пані Ірина познайомила мене з Ніною Опанасівною Вірченко, найближчою своєю подругою по камері, разом із нею ми відвідували пані Ірину в Бориславі, на вул. Тернавка, яка носить тепер її ім'я. Наша остання поїздка була незадовго до смерті пані Ірини. Фізично слабка, вона була такою ж променистою і світлою, гостин-

8 червня виповнилося 97 років від дня народження Ірини Сенік, нескореної жінки, поетки, мисткині, Героїні Світу, учасниці визвольних змагань, правозахисниці і чи не найдовговічнішої політв'язненої советського режиму: 34 роки тюрем та заслать! Страшно.

ною і шляхетною. Безпомилково читала свої поезії. І ось ці рядки: *А я ще вернусь у Львів
І буду в ньому вічно жити...* Вони сьогодні епітафією на граніті, у її рідному Львові, який вона любила до останньої миті життя, страдницького і щасливого, жертвовного і незламного. (08. 06. 1926 р. — 25. 10. 2009 р.).

У першу нашу зустріч взимку 1992 р. пані Ірина розповідала багато, широко і світло. При цьому демонструвала книжки, газети, листи, вишивки, світлинки. Припрошувала (з чоловіком паном Василем) до гарячих смачнющих вареників, пригощала

леті раптом підрізали крила. Перший річинець отримала у дев'ятнадцять.

— А я й не відмовлялася. Лише дуже боялася, щоб не запламувати себе, свою родину, побратимів. Коли опинилася в руках контррозвідки “Смерш”, благала: “Боже, дай мені силу витримати”. Напевне, Бог почув мою молитву і подарував неабиякий скарб — довготерпіння. Перетривала муки завдяки друзям, таким як Наталка Винників, Богдан Куницький, Надійка Романів, Наталка Боровець. Божі сили зберегли мене. Мабуть, задля того, аби я ще раз потрапила до в'язниці.

Це буде згодом, а поки її термін: десять років ув'язнення і дванадцять заслання. “Тут навкіл таємні привиди... Зранку до ночі важка праця. Вимучені тіні дівчат, напівголодних, напівроздягнених, згорблених над примерзими скибами сибірської землі... З неба осипаються холодні зірки снігу, а руки поздирані до крові. А тими руками ще треба й треба порпати турнепс, буртувати його... Буде табірні баланди на завтра, а післязавтра, на довгі 10 років...”

*Лиця квадратів,
Шалики червоні.
А по серцях наших
Копитами коні
А по серцях наших
Копита, копита.
Кажуть, наша правда
В Тайшетах зарита.
Кажуть, наша правда
В Мордові, Норильськах.
А тут повсякденно
Наруга, злочинства.
Це кати Шевченка,
Курбаса, Косинки,
Це тавром на лицях
Їх ганебні вчинки.*

“А в нас зима. Справжня морозна зима так несподівано заглянула, заморозила всі паростки надій зелених... Новий рік, Святевечір я провела зі Скородою. Зі Скородою, Шевченком, Франком добре мені, вони не зраджуть, вони не зрадять...”

Прочитавши на початку 70-х збірку ліричних віршів Ірини Сенік, В'ячеслав Чорновіл напише передмову і назве її “Жінка, створена, щоб кохати”. Зовсім скоро за читання Чорноволових творів та іншої забороненої непевною владою літератури, за

причетність до руху опору, правозахисні виступи Ірини Сенік дадуть шість років таборів і п'ять — заслання. (“Бачите, радянський суд — гуманний”: дав мені усього шість — не десять літ”). Коли її судитимуть вдруге, вона вишиватиме в залі суду. Зодягнена в чорне, усміхатиметься. Почувши вирок, скаже: “Дякую!” Другий термін — 1972—1978 — проведе в таборах Мордовії і ще п'ять на заслання в Казахстані.

*Шість моїх зим
В кайдани закує лютий
Лютець.*

*Шість моїх літ,
Як шість засушених снопів,
Зісушить літечко спекотне...*

— Знаєте, я до табору не вміла вишивати. У гімназії наша мила пані Сидорович казала: “Панно Сенік, мені за вашу роботу і “двійку” шкода поставити”. З вивороту моє вишиття було неймовірно “кудлате”... Та певно, іскра Божа до вишивання світилася на глибині душі, бо в таборі я навчилася. Коли у перший річинець мене перевели з одиночної камери до загальної, найбільше вразило, що всі жінки, одвернувшись від “візитерки”, вишивали. “Боже, як добре, що можна забути...” А тим часом хтось уже врізав мені шматку полотна, хтось витягнув ниточку з хустки. І я з таким бажанням взялася вишивати, що не можу передати! З того часу я вже ніколи не кидаю вишивки, бодай три-чотири хрестики на день, а поставлю.

Після першого табору я стала інвалідом другої групи. Перенесла дуже важку операцію в Ленінграді: прооперувала кров'яні пухлини на хребті. Ходила з милицями, у страшному корсеті. Але навіть лежачи вишивала. Щоб жити, треба було працювати, тому я відмовилася від першої групи. Донедавна мала 52 карбованці пенсії — середній зарібок прибиральниці. Але що матеріальне супроти вічності?

*Розгортаю життя,
Як сувій полотна.
Ось мережка грівів
І низинка падінь.
Верховинка жадань,
Яворівка притасних
Прагнень.
Далі — хрестики чорні
Страждань і терпінь*

Одна з сотень мініатюр, вишитих Іриною Сенік

трав'яним чаєм. І поверталася споминами у щасливу юність: “Я така трохи задерикувата була...”

У безсонні ночі, в бараці, коли нестерпно боліла перебита катми спина і паморочилося в голові, зболена душа так само поверталася до юності і “виводила гагілки”. Місяць пошерблено заглядав за ґрати, а думалося гарно! Бачила себе щасливою променистою дванадцятилітньою гімназисткою однієї з найкращих гімназій — Іванни та Іллі Кокорудзів. О, той одверто-летючий вік, коли попереду — вічність, за тобою — вічність. А твоє життя сонячним променем посеред вічності, ще необтяжене ні горем, ні болем, ні зрадами. Ти шодня літаєш понад світом: дві русьві косиці — твої крила. Львове, легеню мій, ясноволій мій брате, дівоче захоплення, будь завжди зі мною!..

Часом із переповненого щастям серця вихлюпував невинною шкодою такої собі дівчачий іронічний рядок, як-от на практиканта-географа, тут же обірваний суворим зауваженням професорки: “Прошу, панно Сенік, показати, що то є...” А по хвилині, прочитавши аркушик: “Приведіть завтра до гімназії батька”.

Увечері тато скаже: “Ірису, не роби мені встиду, дитино”. І більше жодного слова! А ти вже готова провалитися од такої ганьби перед татом — січовим стрільцем і лицарем, котрого мама виглядала з війни цілих вісім років і дїждалася. Пробач, тату, за ту невинну шкоду. Мені від твого світла і в камері світлішає, і біль розчиняється у світлі.

*Львове, не плач
Над моїм безталанням!..*

Над чим плакати? “Моя дорога ніколи не була ваганням”. Ні в тюрмі, ні тоді, коли у щасливому

Та червона стебнівка
Палкого кохання.

— Коли в бараці з'являвся новий політв'язень, хотілося гідно його прийняти. Ну чим ми могли пригостити? Шкварочками! То дуже проста і вишукана страва. Коли нам давали баланду — гнилу капусту й шматочки шкіри з щетиною, то капусту ми віддавали віруючим, а шкіру засмажували — і виходили шкварочки. Дуже втішалися ми з тої страви.

Завдяки Дарці Гусяк (Дарці-господарці), Галі Дидик (уже покійній, одній з небагатьох “25-літок”), Катрусі Зарицькій мали свого квітника. Посадили кілька цибулин, настурцію. Кульбаба сама насялася — ми салат із неї робили. Тепер змагаються, які канішки та з чого придумати. Ми на шматок хліба клали настурцію — і готова канішка — красиво і як смакує! Перед баракком мали ще два корчки ревеню, то робили з нього голубці. Завивали в його листя вівсяну кашу — святкова страва. А вже зовсім вишукані — огірки у фритюрі. Прошу рецепт. Почищені і розрізані начеверхо огірки посипати сіллю і перцем, обмакнути в сухарі і смажити в олії. Підрум'янилися — витягайте.

Якщо когось готували до карцеру — за 15 кілометрів від табору, то давали збережену дрібочку солі, цукру, шматочок хліба. Давали потайки нитки та шматину, щоб легше жінці було тих 15 діб провести. З нами сиділи тринадцять істинних православних християнок з Росії. Хрестики у них відібрали, то я відшила їх на полотні, і вони так носили.

За право мати голку в камері я багато днів тримала голодовку. Бо мати голку у в'язниці — злочин. Не дай Бог, ти проковтнеш її. Твій слідчий, що не догледів, через твою смерть буде позбавлений ще однієї зірочки.

Я так любила робити приємності дівчатам. На Різдво чи Миколая кожній намагалася щось відшити. Відшивала комірці, і всі впізнавали, що ми українки. Робила листівки, бо так хотілося свят! Відшивала, сидючи на параші, бо там було найсвітліше. Нитки висмикувала з панчіх, ганчірок та в'язничного одягу. Не було голки — вишивала риб'ячою кісткою. Вишивала навіть на невідільничних номерах.

“Хтось скаже, навіщо золотити клітку? — напише згодом Надія Світлична. — Певна річ, неволя в будь-якій клітці залишається неволею. І все ж сіра одноманітність тягучої неволі трохи відступає перед працюваними руками Дарки, що викохує квіти, й Ориси (І. Сенік. — Г. Д.), що прикрасила барак вишивкою на мішковині, яку давали для миття підлоги”.

“Рідна школа” ім. Короля Данила.
Іринка четверта в першому ряду (праворуч)

– Не одно Різдво згоріло скорботною свічкою у вікні мого життя без маминого “Христос народився!” Але я знала, відчувала, що вона з проскурою святою у руці, так, як наші прадіди – за святковим різдвяним столом.

*Я Тебе, як святиню,
ношу в серці щоденно
і стає синьо-синьо
ніжно так
небуденно
Гасне день і чорніє,
Як завулочки львівські.
Ти у серці
Світлієш
моя земле вітцівська*

– У Торонто вийшла ще одна моя книжка – “Біла айстра любові”, присвячена моїй покійній мамі, що теж відбувала тюрем – над Білим морем. На заслани й померла, там і похована. На заслани померла і сестра Леоніда, а про тата не знаю досі нічого...

У моїй книзі 50 фасонів суконок з узорами – їх я проектувала в таборі. Тоді подумала собі: “А може знадобилась, як вийду на волю”. Відмалювала найчастіше на зворотному боці листів. Хто листувався зі мною, знали, що найкраще писати мені на “міліметрові”, щоб було на чім перемальовувати узори. Папір мав подвійну вартість: лист і орнамент. Під час шмону хотіли вилучити й це, та я сказала: “Хіба мене не стане, тоді візьмете”. Листочки й огризок олівця були завше зі мною. Малювала без помарок, як на душу лягало.

“Коли здавалося, що радянський режим спроможний вбити політ людського духу до свободи і розтоптати твори вільного мистецтва бульдозерами, в Радянському Союзі з’явилися нові політичні в’язні – українські жінки, які зуміли створити в мордовських концентраційних таборах неперевершені шедеври українського мистецтва”, – йдеться в передмові до книжки “Нездоланим духом” (“Смолокип” ім. В. Симоненка). Книга з’явилася тоді, коли пані Ірина ще відбувала свій другий термін. Дивом-дивним незвіданими шляхами – з-поза колючих дротів – діставалися на волю неоціненні шматки грубого полотна і в’язничної одежі. І навіть злоба наглядачів не в силах була спинити поривання на волю. На шматках – весна, зелені Карпати, писанки, здавалося, що це ув’язнена, але вільна українська душа вивиривала крізь ґрати у світ. І не було в тій душі нічого, крім любові.

*На дні мого серця
Цілюща криниця.
Нема їй дна –
Струмить світло синє...
Випливають три казки,
Три сполохані птиці –
З золотої коліски...*

Любов тримала Іринину душу в незламні, давала силу дбати про красу і відчувати її. Вночі при місячному сяйві творилися світлі й чисті рядки, мережилися хрестинки. І при примітивних знаряддях виходили маленькі шедеври – символи національної гідності.

“Табір еднав нас усіх і ґартавав”, – скаже пані Ірина. Еднали любов і духовність, віра і традиції, яких дотримувалися навіть у найважчих умовах. У понурі бараки приходив Великдень. Ше влітку вони збирали по стеблинці жито для різдвяного дідуха. Навіть наглядачі загінотизовано дивилися на це дійство і замовка-

ли. Ну а гостинці – найперша річ: комусь – закладку до Біблії, комусь – вишиту різдвяну свічку чи янголятку на хусточці.

– Хотілося хоч дрібочку свята закликати нашим дівчатам у зону. Пам’ятаю їх усіх, листуюся. Час від часу здибаюсь з Надійкою Світличною, як вона мене підтримує! Ірі Калинець вишила ось такий рушник. А це од Катрусі Зарицької листівка. То Василькові (про Стуса) вірші... Ось Славко (про Чорновола) зовсім юний на світліні.

Вона була дуже щедрою людиною, роздарювала людям свої мініатюри, вишиті іконки. У мене теж є вишиті мініатюри з Божою Матінкою, Ісусом. Листи на міліметрові пані Ірина неодмінно прикрашала узорами, й аркушки ставали шедеврами.

“Людська мова надто вбога, щоб передати гаму виношених в серці почувань. Матеріальна сторінка життя ніколи не грала в мені ролі, я майже ніколи не надаю ваги тим аспектам щоденного життя, якими заклопотана добра половина людства. Для мене мета життя – творити добро. Для мене насолода – це квіти, поезія, вишивка”, – зізнається пані Ірина в листі до подруги Ніни Вірченко, з якою ділила свій перший річинець у Східному Сибірі.

– О, Ірина незвичайна! – скаже пані Ніна. – Ми називали її по-різному – Ірена, Іринка, Ірця, Іруся, Орися, Ірка, а сутність була одна: людина з Божої ласки. Вишиванки – її повітря, без них вона задихнулася б. Ірина завше щось мережила – то хрестинки, то рядочки. Ми її охрестили “Ірка електрична”. Черговий шмон у бараці. Поспіхом ховає Ірця свої записники, “захалявні” блокнотики. Боже, куди вона їх лише не ховала! Знаходили навіть у стінах. І летіли вони, як пір’я, одбирали все. Потужить трохи і знову оживає. Від неї тепло, як од сонця. Тільки не любить себе хвалити...

Ірина Сенік з чоловіком Василем Дейком після ув’язнень та заслань

– А нащо мені слава? Не маю в ній потреби. Ось моє багатство – вірші, листи, комірці, відшиті в таборі, обрус, мініатюрні образки, світліни, листівки.

У світлиці зупиняється Світло. Воно струменить з образків Мадонн і рушників. Серцем до серця його випромінює колишня гімназистка пані Сенік. Через роки неволі й болю вона так само любить. Ця любов дає їй сили, перетерпівши все, творити красу. І молитися, як завжди: “Дай долю, дай доброго світу, щастя, дай Боже народу!...” Бо вона все має.

*Хай лунають
Передзвони
Дзвони дзвінка
В серці дзвони
Радість тільки
Не розбий!..*

На суді їй дорікали, що убралася “по-націоналістичному”. “Я так завжди ходжу! У вишитій сукоці, постолах, капчурі, то все

Мадонна. Подарунок пані Ірини

таке гуцульське, бо я українка! Сьогодні день великомучениці Ірини! Знаєте, щоби ви не шукали сьогодні за мною, бо я їду попрощатися з Тарасом, до Канева, і щоби за мною нікого не посилали!...” І поїхала в Канів, сіла на Подолі на пароплав, взяла т а м грудку землі, заспокоїлася. “Все, – кажу, – тепер вже можете мене забирати!...”

*Нам говорили, що у нас
Не було Пушкіна і Блока,
А ми пишались кожен раз,
Бо мали й маємо Шевченка,
нашого Пророка.*

– У моєму звинуваченні було, що писала антирадянські вірші. І прокурор кричить на суді: “Хоч би один написала по-російськи!” Кажу: “Одного написала по-російськи”. “А де він?” “У мене в голові, а ви там обшуку не зробили!” “Ну то розкажіть!” “Але ви потім будете невдоволені, як я його розкажу”.

*Народ, вставай, борись!
Не верь тирану с Грузи!*

“Додати рік!” – кричить прокурор. “Дякую! Чудовий гонорар!” Бо спочатку було 10 – 6 тюрми і 4 заслання, а так дістала 11, додали ще рік заслання! Я нічого не боюся. Границю страху у 45-му році я пройшла. Все! Мене більше ніщо й ніколи не злякає!”

...Коли ми з пані Ніною Вірченко приїхали до пані Ірини, незадовго перед її відходом, вона читала нам свої поезії. Ми неправильно прочитали рядочок: “Я пам’ятаю вас, високі вежі Львова!” “Ні, – сказала пані Ірина, – “високі Львова вежі!”” Як багато вона знала напам’ять світової поезії, як годинами могла її цитувати! Як любила влучне метафоричне слово Гарсія Лорки! Інакше й не могло бути! Коли людина так безмежно любила Україну, вона не могла не любити красу світу!

*О Україно!
Ти існуєш!
Заперечить ніхто не посміє,
бо щоденно ясніє мій
виднокруг.*

*Буду йти, хоч втомилась,
Бо я ще не нажилась,
Бо я жити хочу, як луг.
У найбільш важкі хвилини
Я з Тобою, Україно,
У найбільш важкі хвилини
Думаю про Тебе, Україно,
У найбільш тяжкі хвилини
Серце моє з Тобою, Україно!*

(За мотивами споминів Ірини Сенік, записаних у Бориславі, 1992 р.)

Борімося – поборемо!

З кожним днем усе більше переконуємося, що московській навалі можна побороити лише за умови, що кожен мусить боротися проти них на своєму місці. Тож думаймо про це кожної хвилини: і коли відбуваються обстріли, і коли підірвали Каховську ГЕС, і коли перебуваємо в церкві, і коли просто намагаємося відпочити.

Ольга КОБЕЦЬ

Саме про це мені думалося, коли 3 червня стояла на високій Тарасовій могилі, дивилася в незрівнянну просторову даль, яку ворог намагається знищити, і слухала слова поминальної молитви за Тарасом і всіма загиблими за волю України, яку служив священник ПЦУ о. Сергій з Канева.

Цю традицію – поминати Батька Тараса в поминальну батьківську Троїцьку суботу – започаткували ще перші шанувальники поета, які вже тоді розуміли значення Великого Кобзаря як державо- і націєтворця. У радянські часи ця традиція, звісно, була занедбана, однак Людмила Красицька, праонука поета по сестрі Катерині, президент Всеукраїнського благодійного культурно-наукового фонду Т. Г. Шевченка, кілька десятиліть тому відновила цей ритуал. Причому створила ще одну традицію – вручення нагород Фонду “В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля” знаковим людям України у сфері науки, мистецтва, культури, громадської діяльності.

Минулого року відзнаку не вручали, тому цього року дипломів було більше, ніж зазвичай. Були відзначені Людмила Млош, наша землячка, яка плідно працює за кордоном, створивши Центральну спілку українців в Німеччині; Михайло Сорока, київський журналіст, автор численних публікацій і книжок про сучасну Україну; Ганна Черкаська, відома громадська діячка і публіцистка із Запоріжжя; Олександр Панченко, полтавський письменник, публіцист упорядник 23 книг споминів видатних діячів українського національно-визвольного руху; Михайло Вишняк, поет, вчений-літературознавець, голова Кримської організації Спілки письменників України, організатор багатьох всеукраїнських науково-практичних конференцій у Криму. Не всі, з огляду на війну, змогли прибути особисто, тому диплом Л. Млош отримав представник її організації в Україні Андрій Трутенко, а за Г. Черкаську – присутня тут професор Запорізького університету Валентина Кравченко.

Усі нагороджені, окрім дипломів, отримали добірку “Шевченківських краєзнавчих альманахів”, які випускає Фонд, а редагує Л. Красицька, і ще один пам’ятний подарунок – “Захалявну книжку захисника України” (це вже шостий випуск, який здійснює Фонд).

...Тож стояла я на високій Тарасовій могилі і думала про те, як оця тендітна Людмила Красицька без спонсорів-магнатів, без державної підтримки, без лукавого політичного запобігання перед тими чи іншими політиками здійснює свою копітку роботи. Державна Шевченківська премія цього року не вручена. А ось відзнака Фонду Т. Г. Шевченка – вручена, висвітлена перед Україною і всім українським світом діяльність достойних людей, які і в час війни не полишають боротьбу за українську мову, за популяризацію творчості Шевченка, за втілення його ідеалів, борються роками й десятиліттями проти русифікації і засилля “руського міра”...

Лунає над Тарасовою горою спів Назара Киселя і Богдана Турського, молоденьких бандуристів зі Стрітівської кобзарської школи, яку теж по можливості підтримує Фонд. У Музеї Шевченка проходять змагання заключного квесту-марафону, організованого Фондом серед молоді на краще знання і читання його поезії. Журі, яке очолює Олександр Боронь, завідувач відділу шевченкознавства, заступник директора Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАНУ (на жаль, не присутній), у складі заступниці голови журі Валентини Кравченко, професора Запорізького національного університету, Василя Власюка, вчителя-методиста Жуківської філії Улашанівського ліцею імені Володимира Марковського Шепетівського району Хмельницької області, Алли Яхимович, старшого наукового співробітника Канівського національного заповідника “Тарасова гора”, визначає переможців. І ось ми вже шануємо оплесками лавреатів: 1-ше місце – Назар Чехов, м. Запоріжжя; 2-ге місце – Анастасія Луценко, гімназія ім. П. Мирного, м. Полтава, та Євеліна-Єва Кібець, Горішньоплавнівська ЗОШ № 6, Полтавська область; 3-ге місце – Валентина Єсіпова, Донецька область, та Єлизавета Ребезнюк, школа № 21, м. Житомир.

Сяє травнева днина, захоплює Дніпрова далеч, усмішки і промови нагороджених, виступи лавреатів квесту, бандурні перебори у виконанні стрітівчан і їхні ще не змужнілі, але прекрасні голоси створюють неповторну атмосферу щастя, натхненної радості: Україна була, Україна є, Україна завжди буде! Дякуємо ЗСУ, які дають можливість здійснити свято української душі!

Георгій ФІЛІПЧУК,
академік НАПН України

Цього разу цей непогомаваний дослідник з Ніжинщини (Чернігівщина), нині киянин, “взявся” за непросте завдання – відчувати кризь історичну музу мелодію протилежної, але такої ж соборної й близької йому Буковини. Написавши, передати іншим. Як спомин, національну пам’ять, драматичний урок. Розумію, наскільки для всіх це є недосяжно верховинним. Але віддаймо професору Тимошику належне за те, що одержимо занурився в цю непізнанну, болючу й майже епічну тему – збагнути Буковину. Не звикати. Адже вдалося автору впродовж останніх років видати “на гора” понад двадцять унікальних томів, присвячених визначному національному Будителю – Івану Огієнку.

Його дослідження переплетене всіма барвами людського – добром і злом, падінням і злетом, безпробудною темрявою і обнадійливим світлом... А над цим витає все-таки високість – магія культури Народу, музика і пісні Володимира Івасюка, Левка Дутківського, інших велетів Духу, що нібито відійшли, залишившись неперевершеними. Як скарб для сухих і ненароджених.

Так розпорядилася доля, що Микола Тимошик повернувся до свого витоків, майже первинного джерела, яке напувало своїми живильними щедротами його професійний і громадянський зріст. Цим началом значною мірою слугувала йому Буковина, куди він навідався в кінці 1970-х з іншого українського краю – Чернігівщини, розпочинаючи тривалу ходу на крутовертях журналістських стежин. Хоча стверджувати не варто, що він життєворив лише в цій знаковій для всіх часів публічній ніші, оскільки широкий ареал його діяльності як українського науковця, дослідника, визнаного огієнкознавця, викладача-педагога, талановитого публіциста, літературного критика, творця й видавця унікальних багатотомових доробок українистики є не менш значущим, аніж його лише журналістський дар. Тому й дослідницька тематика професора Тимошика щодо багатьох незайманих сторінок еволюції журналістики буковинського краю опирається на багатомірність його творчих задатків та усталену світоглядну україноцентричність, сформовану на різнобарвному полі дійств.

Отож, написання ним двокнижжя (Книга 1: Змосковлення Буковини (1940–1980); Книга 2: Журналістика Буковини тоталітарної доби (40–80 роки ХХ ст.) на основі документів чернівецьких архівів та матеріалів преси

Двокнижжя Миколи Тимошика про змосковлення Буковини і журналістику тоталітарної доби

Під гуркіт рашистської канонади дочитую ваговитий рукопис двокнижжя про Буковинський край 1940–1980-х років Миколи Тимошика – відомого огієнкознавця, просвітянина. Своєрідний дотик до твоєї душевної автентичності, ідентичності, первинності, зачепивши потаємне, задавнене, зболене. Обидві книги до людей ще “не вийшли”. Однак про них необхідно “дещо” сказати вже зараз. Як і про кожну вартісну Книгу, оскільки людство (за Цвейгом), щоби вберегти себе, вижити й розвинуватися, – нічого достойнішого, аніж Колесо і Книга, так і не придумало за всі свої часи.

засвідчує про сутнісну міждисциплінарність цієї нетривіальної й суспільно затребуваної роботи. Саме її зміст, структура, підходи до оцінок і висвітлення подій, персоналій, фактів та культурно-історична, етична, політична, світоглядна зорієнтованість автора об’єктивувати суспільні реальності окреслюють ті якісні характеристики автора, що уможливають пошук істини, історичної правди.

Однак недостатньо розмірковувати та стверджувати, що Микола Тимошик зрощувався передусім ментально, світоцифрово здебільшого тільки завдяки професійному цеху. Очевидно варто згадати, коли мовиться про становлення його як особистості, про ідею, пропаговану колись видатним філософом і педагогом Д. Локком, який запевняв, що людина народжується на чистій дошці, а на 9/10 вона формується такою внаслідок впливу двох чинників – виховника та середовища.

А тому й бажано оцінювати представлений доробок за Шевченком, торкаючись того життєвого аспекту автора, який полегшить нам розуміння, а “Чия правда, чия кривда / І чий ми діти”. Бо на видноколі пізнання є те, що науковець, професор, просвітник, член Національних спілок журналістів і письменників України, народжений в ніжинській Даніні, що на Чернігівщині, в селянській родині, як кажуть поети “під бідною стріхою в українському селі”, дід якого в

свій час був репресований та висланий на Соловки, а батько з Другої світової повернувся інвалідом першої групи.

Отож, його світоглядний образ, історія роду, мисленнєве, особливо чуттєво-ментальне сприйняття українського світу природно вплетені в загальнонаціональний вінок долі, прагнень до волі і непогамовної народної віри в кращу будучину. Оця суголосність погляду на минуле і майбутнє, неприкрите вболівання за українську справу, нерозривність власного “Я” і народного світобачення щодо національного, духовного, політичного визволення українства з лабет російського рашизму є визначальним маркером його громадянської, науково-дослідницької й етичної поведінкової норми.

А ще слід виокремити одну досить важливу особистісну якість автора, яка суттєво вплинула на процеси пошуку, визначила пріоритетні аспекти дослідження, сформували оціночну парадигму періоду “радянщини” 40–80 років ХХ століття на Буковині. Це – громадянська мужність. Вона міститься в судженнях, оцінках, роздумах, висновках Миколи Тимошика щодо надзвичайно складної, тривожної й водночас обнадійливої історичної епохи, в якій жив і творив. А ще, аналізуючи дібрані ним архівні документи, газетні та журнальні матеріали, можна знайти відчутно помітний слід та наголос на головному – українськості, що є для нього головним

життєствердним принципом буття, перспектив та будучини Нації і Держави. Одержимий саме цією ідеєю, він не шукає “допомоги” в підтримці своїх суб’єктивних суджень та цінувань так званої “компактної більшості”, зважаючи, що далеко не завжди з нею правда. Часто йому слугує той Ібсенівський імперативний постулат, що “більшість ніколи не має рації на своїм боці... Се є одна з тих брехень, проти яких мусить повстати кожна вільна, думаюча людина”.

Ось саме ця риса індивідуальної громадянської позиції, яка інколи ставить (справедливо) під сумнів майже аксіоматичне правило “Vox populi vox Dei”, спонукає “говорити правдою”, критично сприймати стан речей, незважаючи на домінуючі суспільної думки. Особливо ця позакомпромісність спостерігається щодо обґрунтувань та описів реалій тоталітарних, деспотичних режимів. Автор на багатьох прикладах характеризує ситуацію, коли творилися зло й облуда, опираючись на голос абсолютної більшості населення Буковини, тим паче підсиленого нацистською ідеологічною позицією номенклатурних “передніх” рядів.

Очевидно, що досліджуючи проблему творення культу особи сталіна в буковинському краї, руйнівних процесів змосковлення ментальності його мешканців, примусового читання та вивчення головних праць деспотичного правителя, Микола Тимошик актуалізував і осучаснював цю

болісну тему, прив’язуючи її до всіх часів, зокрема й сьогодення. Як творчий педагог, університетський професор, аналізуючи, наприклад, “Інформацію про вивчення доповіді та наказу товариша сталіна про 27-му річницю великої жовтневої соціалістичної революції по Чернівецькій області” (до чого були задіяні 408 агітколлективів, 4873 агітаторів восени 1944 року), він ставив перед собою не завдання простого відтворення цієї авторитарно-стандартної для України події, а більш важливіше місію, спрямовану передусім в бік виховання сучасної української нації. Бо основним є для нього не репродукція явища, а те, якою виросте українська молодь, громадяни держави, які загальнолюдські й національні цінності стануть для них затребувані, чи зможуть критично мислити й обстоювати свою думку, проявляти нетерпимість до сваволі, деспотії, упокорення, чужинських зайд.

А тому й аксіоматично доводить, як справжній педагог-дослідник істини, що “Слово великому сталіну від українського народу”, “учителю мудрому, нашому другу незмінному, нашому батьку великому”, ставши тривалою ключовою пропагандистською акцією, під якою майже одноомотно поставили свої підписи 9 мільйонів 316 тисяч 973 громадян України, насправді зовсім не була тією цінністю, якою “жив” народ. Навіть незважаючи на те, що повсюди озвучувалися заклинання авторитетних, найтитолованіших лавреатів сталінської, згодом ленінської та Шевченківської премій, творців цього неправдивого “Слова...”: Миколи Бажана, Степана Крижанівського, Тереня Масенка, Миколи Нагнибіди, Максима Рильського, Володимира Сосюра, Михайла Стельмаха, Миколи Терещенка, Павла Тичини, Миколи Шеремета...

Так, це є саме той випадок, коли сформована штучно “більшість” не відображала ні істини, ні суспільний і національний інтереси. Тому автор і “надає” шанс для вдумливого читача цього запропонованого творчого доробку усвідомити актуальність подібних багаточисельних історичних фактів, які в різних ракурсах повторювалися пізніше, вже в період Незалежності України. Адже, на жаль, дух цих незвичних раритетів тієї давнішої доби продовжує скніти й досі.

Мабуть, чимало знайдених й опрацьованих дослідником архівних матеріалів є значимими не лише тому, що вперше введені в науковий обіг та суспільний простір, але й тому, олюднюючись “тимошикобаченням”, значно підсилили свій пізнавально-виховний потенціал, коли кожна теза й антитеза стали “впливовими” на людину, громадянина, українця.

Добре, що дані книги не спрямовані на те, щоби лише репрезентувати хронологічно,

Молодь буковинського села Велавче біля Вишніці вихідного дня. 20-ті роки минулого століття

фактологічно об'ємний масив новітніх, здебільшого архівних матеріалів. А подіям, людям, документам даються авторські обґрунтування, висновки, судження, оцінки, позбавляючи шансу залишати архівні рудименти на рівні “недоторканості”, унеможливаючи їх розгляд крізь призму панівного (фальшивого) тоді в літературі й мистецтві принципу соціалістичного реалізму. Тому Тимошикова праця є добротною тим, що він доклав чимало своїх аналітичних напрацювань, щоби правдиво висвітлити: створені комуністичною владою і хтиві картини єдності партії з народом у питаннях хлібозаготівель з їх червоними обозами та портретами вождів; і жорстокі репресії, розстріли, злочинні діяння енкаведистів; і боротьбу ОУН-УПА з московськими окупантами, згадуючи водночас неповторний кількатомний проект совіського дослідника, колишнього зв'язкового ОУН-УПА за кличкою “Бук-Смерка” М. Джуряка; і брехливе “Звернення до населення західних областей України” (27 листопада 1944 р.) офіційних осіб радянської України Гречухи, Хрушова, Коротченка.

Саме такі акценти є значимими в контексті розуміння тодішньої колоніальної політики радянського режиму, оскільки ЦК КП(б)У прямо означив чернівецьким журналістам цинічний орієнтир: “Важливіше завдання газети – викривати зв'язку фашистську людиноненависницьку ідеологію українсько-німецьких націоналістів – цих наймитів фашизму, зліших ворогів українського народу. Газета повинна повсякденно кріпити сталінську дружбу народів СРСР – джерело сили і могутності нашої Батьківщини”.

Для цього імперського проекту знекорінення і обмосквлення жителів краю використовувалися всі ймовірні ресурси інформаційного, культурно-освітнього, пропагандистського характеру. Реалізація змісту, ідеологічного напрямку діяльності влади зі зросійщення й радянзації населення здійснювалася через кіно, театр, філармонічну діяльність. Розширення асортименту кінофільмів відбувалося (як правило) завдяки продукції російських студій. Так, уже на кінець 1940 року на Буковину було завезено кінострічки з “мосфільму”: “суворов”, “Бесприданниця”, “Сибіряки”, “Дубровский”, “чапаев”, “ленин в 1918 году”, “Степан Разин”, “Истребители”, “Трактористы”, “Балтейцы”, демонструючи їх по чотири рази в день. А новоствореному Буковинському народному хору запропонували обов'язкові російські твори: “Кантата о сталине” композитора Александра на слова Іванюшкіна, “Марш советской молодежи” Тулікова на слова Долматовського. У форматі брошур, листівок друкувалися багатотисячними тиражами накази сталина; доповіді Хрушова; матеріали про дружбу з “великим російським народом” та “втілення ідей “великого жовтня” на Буковині”. Замість книг європейських авторів – киргизька, таджицька, вірменська та інші літератури, упокорені москвою.

Безумовно, що головною метою такої політики було витолочення національної пам'яті. Для цього вже на початках “визволення” Буковини розпочалася

Буковинці знайомляться з новою газетою в краї – “Радянською Буковиною”. Червень 1940 р.

масована кампанія перегляду топонімічних назв та “перейменування вулиць”. Оразу ж змінилося ймення 127 населених пунктів. Суспільний простір ставав позанаціональним, а наймасовіший сегмент (газетна справа) вбудовувався, як зазначив автор двокнижжя, на суто більшовицьких підходах. Професор Тимошик, проаналізувавши провідні газети, часописи краю за цей період, дійшов висновку, що для працівників пера нової партійно-радянської преси хрестоматійними ставали положення класиків марксизму-ленінізму, боротьба з українським буржуазним націоналізмом, “дружба” з великим російським народом та пропаганда комуністичних ідей та ідеалів.

Тому масовість тиражування для “оболванювання” стає стратегією влади “асвабдателів”. Уже 1940 року “Радянська Буковина” мала для цієї злочинної “місії” наклад у кількості 30 тисяч примірників. А “Молодий буковинець” відповідно до партійних директив щодо молодіжної політики, починаючи з 60-років, отримувал такі ж імперативні доручення боритися передусім “з румунським та українським буржуазним націоналізмом, розвічуючи капіталістичний спосіб життя і розбійницьку суть імпералізму”. Не дивно, що й самі назви, структурна підпорядкованість, зокрема й районної преси Буковини, мали суто комуністичні обриси: “Радянське Життя”, “Радянське Село”, “Ленінським Шляхом”, “Червона Зірка”, “Радянська Верховина”, “Прапор Перемоги”, “Будівник Комунізму”, “Радянські Карпати”.

З прикриття пише автор і про речі, які впродовж десятиліть не обговорювалися, не висвітлювалися в суспільному просторі. Адже ЗМІ були наділені “правом” не тільки прославляти революційних вождів (чит. московських катів) на кшталт лєніних-сталіних, молотових, ворошилових та хрущово-брежневих, але ще й толерувати буковинців до виховання на “русьському маті” бездумних солдафонів, партократів, невинних безбожників, затятих носіїв ментальності ординців-загарбників, нетерпимців до мов, культур, традицій інших народів і національностей, до творців міфічних гімнів про тих, “кто бил нікем, а станет всем”.

Слід віддати належне досліднику за його здатність аналізувати в синтезі складну й розмаїту матрицю культурно-історичних, національних, політичних, соціальних, психо-ментальних проблем, намагаючись не відходити від свого головного етичного принципу – науково, справедли-

во й неупереджено тлумачити факти, події, суспільні течії, особливо діяння людей, історичних персоналій. Професійне стремління розібратися у великому й малому, наблизитися до істинності через сквородинське правило – зробити “невидиме видимим”, не покидало його як у часи спалахуючих радостей, так і в пору душевного болю.

Тому навіть у безпросвітних періодах тоталітарної руйни Тимошик відшукував(-є) ті світлі сторінки людського єства, що утримували в народному середовищі моральність, гідність, патріотичність у ставленні до свого Роду, рідної землі, України. Не без захоплення автор оперує тим

Вручення Митрополитом Епіфанієм ордена Архистратига Михаїла М. С. Тимошику

архівними документами, в яких проявляються високі чесноти й благородні вчинки журналістів, письменників, простих буковинських трудівників і навіть окремих номенклатурників, що в умовах існування репресивної радянщини зберігали людяність, повагу до національної пам'яті, не забуваючи чийх батьків вони діти.

Недарма в цьому творчому доробку можна знайти славні сторінки жертвовного чину тих, хто зумів у надскладних умовах оберігати свободолобові ідеали безкомпромісного Будителя Нації – Юрія Федьковича, майже неприховано декларувати його болі і тривоги за вчинені українцям московитські кривди, висвітлюючи зневагу Поета до всього московського та повну несприйнятність ним москвофільських ідей на Галичині й Буковині. Справді, за тих обставин пропагувати, наприклад, його ідеї з вірша “Вже двадцять рік...”, чи навіть окремі фрази із Федьковичевої публіцистики, науково-популярних статей та листів (Щоб

не було пізно: Голос з-посеред руського народу), коли осуджується завойовник України царпетро, реалізуючи імперську політику: з москви до Дніпра, з Дніпра до Вісли, з Вісли до Карпат, звідти до Дунаю, а від Дунаю до Босфору. Такі думки й почуття Буковинського солов'я надзвичайно сильно й тоді збуджували суспільний протест, спрямований проти колонізаторської політики зросійщення. Бо як інакше можна сприймати такі собі “мирні” вислови Просвітника Федьковича: “Мова наших учнів повинна бути народною, без русизмів”; “Бібліотеки не повинні поширювати серед нашого населення москвофільські ідеї”...

З такою ж великою шанобою і повагою описуються на основі документальних матеріалів й ті славні діяння буковинської журналістики, представники якої свято оберігали й висвітлювали значущі сторінки в історії Буковинського краю, України. Передусім йдеться про вересневий день 1970-го на Театральній площі Чернівців, коли в пряму ефірі прозвучала прем'єра пісні “Червона рута” Володимира Івасюка; про створені програми чернівецької телестудії, пов'язані з вижницькою “Смерічкою”, якою керував незабутній Левко Дутківський; про становлення мистецького гурту “Червона Рута” і його солістки Софії Ротару; про від-

ка...). Адже вивчення та аналіз подібних збірників, документів спричиняє більш глибоке розуміння особливостей культурних, суспільно-політичних процесів у краї, дає шанс усвідомити масштаби, загрози й небезпеки для збереження ідентичності передусім з боку російської пропаганди, політики знекорінення й русифікації, а також відчуття всю трагіку народу, коли його інтелігенція виховується колоніальною владою. Тоді й правдивіше переосмислюється те сутнісне життєве кредо, коли впасти в борні з ворогом, поневолювачем не є ганьбою. Нею може стати, особливо для “передніх рядів”, лише відмова від усякої боротьби та протесту. Саме ця поведінкова “норма” інтелігенції і є ознакою морального приниження та розкладу. Добре, що цей етичний водорозділ наскрізно пронизує дослідницький задум автора.

Варто погоджуватися з висновком пошукача, що введення в науково-просвітницьку орбіту первинної інформації про літературно-художній альманах Буковини періоду 40-60 років ХХ ст. є хоч і запізнілою, але потрібною даною перед історією буковинського краю, перед тими, хто її творив. При цьому автор коректно зважає та враховує в дослідженні те, що заслуговує більш уважного й прискіпливого вивчення на рівні часописів, газет, ЗМІ, які представляють інші (окрім українських) національні групи краю (румунни, молдовани, євреї).

Треба віддати належне Миколі Тимошику за його вибір вивчати одну зі складних і суперечливих сторінок історії буковинської землі, того періоду, коли її населення знову (вкотре!) змушували прийняти чужі форми життя, коли новими зайдами нищилася національна енергія, рух до волі, духовної й політичної суверенності, правди й справедливості.

Не будучи й не волюючи бути прокуратором історичної минувшини та безапеляційним оцінювачем чину й слова буковинських людностей та громад, автор таки зумів, до його честі, розставити ті реперні, розділові знаки етичного й політичного порядку, що сприяють ліпшому розумінню сутностей ядрового буковинського життя в часі і просторі буття. Дослідження дає немало відповідей на злободенне й вічне запитання – щоби знати куди прямувати, то слід зрозуміти звідки і з ким та з чим і куди йдемо.

А ще – запропоновані для суспільного загалу Тимошикові праці слугуватимуть сущим і ненародженим, будучи одним із вірних орієнтирів для загальнонаціонального українського поступу, якому варто здолати, на решті, найголовнішу перелону – страшну московську какофонію імперськості й насильства, переставучи (остаточно!) бути українцем і москалем одночасно. “Чути себе українцями!” – клич, з яким перегукується ідея цього творчого доробку професора Миколи Тимошика.

Ідея української Буковини, єдиної, соборної й вічно суверенної України!

П'ять нових прізвищ до “Шевченківської енциклопедії”

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО, доктор історичних наук, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка

Мордовцева Ганна Никанорівна (1823–1885) – письменниця і фольклористка, не потрапила до “Шевченківської енциклопедії”, певно, за недоглядом, поготів, що в ній уміщено ґрунтовну статтю про її чоловіка – письменника й історика Мордовця (Мордовцева) Данила Лукича (1830–1905). У Саратові Мордовцеві подружилися із засланим туди Миколою Костомаровим, у спогадах Данила Лукича зазначено: “Костомаров дуже часто їздив до нас на дачу, за шість верст від Саратова, де ми проводили літо 1855 року... Згадую наші читання творів спільного українського улюбленця, безсмертного Т. Г. Шевченка, який у той час знаходився на засланні за Аральським морем”.

Познайомилася Ганна Мордовцева з Шевченком у вересні 1859 року в Петербурзі у Костомарова, де була разом із чоловіком. В академічному виданні висловлено припущення, що “очевидно, там поет і подарував Г. Н. Мордовцевій свій “Кобзар”¹”. Це легко спростувати, адже йдеться про видання 1860 року з дарчим написом автора: “*Анне Никанорівні Мордовцевій на пам'ять. Автор. 4 февраля 1860 года*”. Насправді свою книгу Шевченко надіслав Ганні Мордовцевій у Саратов, очевидно, через Костомарова, про що той повідомляв у листі від 6 лютого 1860 року: “Вам надішлю разом із тим від Шевченка “Кобзар”...”

Ганна Никанорівна відповіла Шевченкові 5 березня 1860 року подячним листом, який розпочала своїм віршем, у ньому запевняла поета, що серцем не позабуде ні пісень, ні слів його...

“Якби Ви бачили радість, яку зробила надіслана Вами мені книга, Ви втішилися б моєю радістю, як своєю доброю справою.

Живіть щасливо, наш дорогий Соловейко, і не осудить, що стара ворона так недоладно прокаркала Вам своє спасибі”.

Зауважу, що Ганна Никанорівна була на дев'ять років молодшою від Тараса Григоровича, а згадка про Соловейка не могла не втішити поета. Певно, жінка була захоплена й схвилювана віршем “Садок вишневий коло хати...”, вже надрукованим 1859 року, у якому соловейко згадується двічі, залишившись у світовій поезії живим уособленням-символом співучої, прекрасної України.

Повертаючись до листа, відправленого Шевченкові, відзначу наявність твердження про те, що його написав Данило Мордовець, додавши вірш дружини. Це не відповідає дійсності. Навпаки, Данило Лукич зробив лише коротку приписку: “Прошу прийняти і мій сердечний привіт, вельмишановний Тарасе Григоровичу, Д. Мордовцев”. Згодом він написав схвальну рецензію на Шевченкового “Кобзаря” 1860 року.

Заслугою Ганни Никанорівни стало те, що вона власноруч склала рукописний список у зошиті під назвою “Поезія Тараса Григоровича Шевченка 1847–1850, 1857–1859. А. Н. М.”, у якому було вміщено й надруковані твори Кобзаря та деякі віршовані відгуки на його смерть, промови, виголошені на похороні в Петербурзі. Цей зошит зберігся в архіві Данила Мордовця, і Василь Доманицький користувався списком Мордовцевої (тепер невідомий) у підготовці до видання “Кобзаря”

У попередні роки мені випала можливість запропонувати через тижневик “Слово Просвіти” кілька десятків нових імен і термінів до “Шевченківської енциклопедії”, вміщених з тим окремих розділом у книзі. Вважаю за необхідне продовжити цю роботу, виходячи з того, що, на мій погляд, треба представити в енциклопедії чи додатку до неї кожну по-стать, хоча б один раз означену Шевченком у творах і Щоденнику, листуванні та його дарчих написах. Важливо зауважити, що пропонувані матеріали не є класичними енциклопедичними статтями, вони лише позначають нові теми для розгляду в майбутньому виданні енциклопедії чи додатку до неї.

1908 року, зробивши деякі виправлення й уточнення в тексті. Проте різночитання, яких немає в жодному з автографів Шевченка, не враховував, а подавав у примітках до редакційної книги. Скажімо, у примітках до поезії “Чого ти ходиш на могилу?” з циклу “В казематі” вміщено два неврахованих Доманицьким рядки: “Калиночко червона, / Світе мій ясний!” Можливо, поетеса не втрималася після Шевченкових рядків: “*Зневажують червону / Калину мою*” й додала їх, переписуючи, від себе? Сьогодні можна сказати, що Доманицький вчинив мудро, бо, хоча Шевченко звертався в своїх поезіях до калини майже сорок разів, лексему “калиночка” не вживав...

Водночас Доманицький повідомив Івана Франка, який готував двотомне видання творів Шевченка, що, на його думку, рукопис Мордовцевої – “це список з автографа, котрий Шевченко ще раз переглянув по тому, як його було описано. Тим-то й пояснюється багато нових, кращих варіантів, ніж відомі нам”. Певно, Василь Доманицький узяв до уваги те, що на списку Ганни Мордовцевої було зафіксовано її рукою: “Списано в Санкт-Петербурзі у вересні 1859 р.”, тобто в період знайомства з Тарасом Шевченком. У листі до Василя Доманицького від 21 серпня 1907 року Іван Франко дякував йому “за звістку про мордовцівські поправки, тепер буду знати, яким оком дивитися на них”.

Це було вже через понад двадцять років опісля смерті Ганни Мордовцевої...

Псьол Тетяна Іванівна (1819–1858) – середня за віком із сестер Псьол – поетеси Олександри (1817–1887) і художниці Глафіри (1823–1886), з якими Шевченко познайомився в Яготині у жовтні 1843 року. Всі вони – сироти, виховувалися в сім'ї князя Миколи Репніна під покровительством Варвари Репніної, втім, про Тетяну, на відміну від сестер, відсутня стаття в “Шевченківській енциклопедії”. Насправді в Яготині знали, що Тарас Григорович пам'ятав про молоду жінку, яка була лежачою хворою. У листі до Шевченка від 3 липня 1844 року Варвара Репніна писала: “Ми всі тут здорові, за виключенням бідної Тані, яка страшенно страждала... вона Вам кланяється”.

Не забував передавати щирі поклони і Шевченко, навіть через кілька років із заслання, скажімо, в листі до Андрія Лизогуба з Орської фортеці від 1 лютого 1848 року просив: “*А Тетяні Іванівні як будете писати, то... од мене гарненько поклоніться*”. В листі до Варвари Репніної 29 лютого 1848 року засланець побажав: “*Хай зіллить її Господь*”. А через кілька рядків: “*Тетяні Іванівні моє найглибше шанування*...” У дописі Олександри Псьол до листа княжни Шевченкові на початку березня 1848 року йшлося навіть про таке: “За Вас так багато молилися сестер ваших по Христу і по хресту; в числі останніх назву лише сестру Таню; хай допоможе Вам Господь нести Ваш хрест так, як вона несе свій!”

Ракович Глафіра Олександрівна (1831–1899) – племінниця Василя Тарновського (старшого), сестра дружини Миколи Маркевича – Ульяні Олександрівни, виховувалася в їхній сім'ї. Згодом жила в Петербурзі у своєї родички Варвари Яківни Карташевської (1832–1902), з якою Шевченко познайомився після повернення з заслання 14 квітня 1858 року. Записав у Щоденнику: “*Увечері Грицько Галаган познайомив мене з чернігівськими землячками, з Карташевськими. Не манірі, милі, справжні землячки*”. Ці слова стосувалися й Глафіри Ракович (за рідкісним свідчен-

ням сучасника, “худенька до прозорості, екзальтована дворяночка”), яка мешкала тоді у Карташевських.

Саме у Варвари Карташевської на початку 1860 року поет познайомився з Ликерою Полусмак, яка служила її покоївкою. Про його нещасливе сватання до Ликери розповідалося у “Слові Просвіти”⁴, а зараз хочу зосередити увагу на практично невідомому моменті призабутих спогадів Полусмак, які знайшов через пів століття й опублікував під назвою “Шевченкова наречена” український мистецтвознавець Кость Широцький у “Літературно-науковому віснику” (1911. Т. 53. Кн. 2). Розповідаючи про те, хто, крім Шевченка, бував у Карташевських, вона назвала прізвище літературного критика Павла Васильовича Анненкова (1813–1887), кинувши побіжно: “Він женився на тій, що сватали за Шевченка”. Виявляється, “тією” була Глафіра Ракович, яка в лютому 1861 року виїхала заміж за Анненкова, що засвідчено, зокрема, у “Малоросійському родовіснику” Вадима Модзалевського.

Підтвердних документів щодо Ликериного натяку на те “сватівство” немає, принаймні найменших порухів із боку Шевченка не було. Втім, довіряти Полусмак можна, бо вона знала про домашні плани Карташевських і прямо вказувала, що “сватівство” впливало безпосередньо із сім'ї, можливо, такі надії лише плекала Варвара Яківна...

Нагадаю також, що Шевченко ще з початку 1840-х років, коли Глафірі ледь сповнилося десять літ, мимоволі зустрічався в Петербурзі з деякими членами великої родини Раковичів. У щоденнику поетового знайомого, українського історика Миколи Маркевича зустрічаємо запис від 9 травня 1840 року про дружню вечерю у зв'язку з його від'їздом в Україну, на якій було понад 50 гостей, у тому числі молодий автор “Кобзаря”. У переліку гостей на першому місці стоять родичі: “Брати і кузен – Раковичі, Тарнавські”.

Немає жодної потреби занурюватися в цю тему, зате вважаю необхідним нарешті сказати про те, що невідпорно вимагає включення статті про Глафіру Ракович до “Шевченківської енциклопедії”. Річ у тому, що Тарас Григорович подарував їй “Кобзар” 1860 року з дарчим написом: “*Глафірі Александрівні Ракович. На пам'ять Т. Шевченко*”.

Родаков Павло Іванович (роки життя невідомі) – невідомо і те, чому він не потрапив до “Шевченківської енциклопедії”.

Вперше про Родакова згадала в зашифрованому вигляді Варвара Репніна, яка розповіла Шевченковому біографу Михайлу Чалому стосовно тривожного для поета кінця березня – початку квітня 1847 року: “Ще як тільки рознеслася чутка по Полтавській губернії про арешт Шевченка, що мав відбутися, багато хто з поміщиків, поклонників поета, дуже стривожились. Один навіть із дрібномаєтних дворян, який жив недалеко від Яготина, такий собі Р-в, хотів вивезти Шевченка за кордон під виглядом свого слуги і з цією метою розшукував його у різних поміщиків; був, між іншим, і у Репніних”.

Минуло сто років, і лауреат Шевченківської премії (1980) Петро Жур (1914–2002) у книзі “Дума про Огонь” (1985) скромно повідомив: “Нам пощастило встановити, хто був тією благородною людиною, яка поривалася врятувати поета. Це був не хто інший, як двадцятиріхлітній дрібномаєтний дворянин, сусід Репніних, артилерійський офіцер Павло Іванович Родаков, син майора, учасника Вітчизняної війни 1812 року, звільненого у

відставку “через рани”. Інших Родакових в Яготині та його околицях тоді не було”.

За цим висновком – серйозні пошуки в Полтавському обласному державному архіві та Центральному державному історичному архіві СРСР у Москві...

Ще через півтора десятиліття Петро Жур вніс цей прецікавий факт у свій славнозвісний літопис життя і творчості Тараса Шевченка “Труди і дні Кобзаря”, що вийшов українською мовою вже після його смерті⁵. Передмову до цього видання написав відомий шевченкознавець Микола Павлюк (1934–2011), який одразу привернув увагу дослідників і шанувальників поета до виняткової з'яви Павла Родакова у духовно-біографічному просторі Кобзаря: “...І тепер, завдяки П. Журові, згадак про цю благородну людину заслужено входить у Шевченкову біографію”.

Та не так сталося, як гадалося... Хоча “Труди і дні Кобзаря” справедливо включено до завершального тому (2014) Повного зібрання творів Тараса Шевченка у дванадцяти томах, прізвище Павла Родакова залишилося, на жаль, лише на сторінках легендарної праці Петра Жура...

Цікаво було б дізнатися, як склалося життя Павла Івановича, котрий міг дожити й до рубежа нового, ХХ століття... Захоплює подих від буйних уявлень, марева фантазії і “наукового, розумового думання” (І. Франко) стосовно того, що було б, якби цей неймовірний, авантюристичний план Родакова збувся... Не лише біографія Шевченка, а й історія України були б іншими...

Втім, пропоную всього-на-всього зафіксувати прізвище Павла Родакова в енциклопедії.

Соколовський Федір Іванович (роки життя невідомі) – з цим персонажем у шевченкознавстві рідкісна плутанина.

Скажімо, серед академічного переліку дарчих написів Тараса Шевченка на “Кобзарі” 1840 року на другому місці після Григорія Квітки-Основ'яненка стоїть такий: “*На пам'ять Федору Івановичу Соколовському. Т. Шевченко*”. В академічному коментарі сказано, що це земляк поета, з яким він спілкувався в Петербурзі на початку 1840-х років, із посиланням на Шевченків запис у Щоденнику від 2 липня 1857 року⁶. Справді, того дня засланець мимохідь згадав у Щоденнику свого земляка “*такого собі Соколовського*”. З урахуванням відсутності повнішої інформації було б достатньо і цієї...

Проте в коментарі до згаданого щоденникового запису в 5-му тому того ж академічного видання, виданого того ж року, подана інша інформація: “Соколовський Микола Павлович – поручик лейб-гвардії уланського полку. Шевченко познайомився з ним на початку 40-х років і 1842 р. намалював його портрет”. У 5-му тому “Шевченківської енциклопедії” є стаття “Соколовського Миколи Павловича портрет”, в якій підтверджено, що саме “про Миколу Соколовського Шевченко згадав у Щоденнику 2 липня 1857 року”⁷. Напевно, так і було...

Виходить, що Шевченко зробив дарчий напис іншій людині. Хто ж він, Федір Іванович Соколовський?

¹ Мельниченко В. 80 імен і термінів до “Шевченківської енциклопедії” / Подобиці Шевченкового життя. Київ: Либідь, 2021. С. 458–520.

² Тарас Шевченко. Повне зібрання творів у дванадцяти томах. Т. 6. Київ: Наукова думка, 2003. С. 555.

³ Мені вже доводилося пропонувати прізвище цієї жінки зі старовинного козацького роду до “Шевченківської енциклопедії”, але вдалося зібрати більше інформації про неї.

⁴ Мельниченко В. Тарас Шевченко: “Одружжя Ликерою з Тарасом...” // Слово Просвіти. 2020. 16–22 липня.

⁵ Жур П. Труди і дні Кобзаря. Київ: Дніпро, 2003. С. 154.

⁶ Тарас Шевченко. Повне зібрання творів у дванадцяти томах. Т. 6. С. 546.

⁷ Шевченківська енциклопедія. Т. 5. Київ, 2015. С. 881.

Анатолій ЗАГНІТКО,
Ніна УРСАНІ,
Донецький національний університет імені Василя Стуса

У слові – відчуття гарту та мелодії душі

Відлунали фінальні акорди Восьмого відкритого міжрегіонального творчого конкурсу учнівської і студентської молоді “Слово у душі – душа у слові”, який цьогоріч об’єднав пошуки в царині слова вінничан, донеччан, тернопольців, івано-франківців, полтавців та багатьох інших.

Результати оголошено, відзначено грамотами переможців, вручено сертифікати, а кращі з кращих отримали дипломи. Найкращі роботи опубліковано на офіційній Facebook-сторінці факультету філології, психології та іноземних мов ДонНУ імені Василя Стуса, проте залишилися роздуми та враження від написаного та прочитаного, тим паче, створеного під час кровопролитної війни. Адже слово нас гуртує та гартує. Це яскраво засвідчив своїм перебігом Восьмий відкритий міжрегіональний творчий конкурс учнівської і студентської молоді “Слово у душі – душа у слові”, що тривав у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса з 1 лютого по 5 травня 2023 року.

Його проведення було започатковано ще в далекому 2016 році з метою естетичного вихован-

ня та духовного розвитку молодого покоління, а також підтримки взаємодії освітніх закладів у загальному полі Донецького і Подільського країв. Традиційно цей конкурс проходить за погодженням із Департаментом освіти і науки Донецької обласної військової адміністрації та Департаментом освіти і науки Вінницької обласної військової адміністрації. На період заснування такого конкурсу нам, як переміщеному навчальному закладу, хотілося зберегти зв’язок з Донеччиною, підтримати учнів шкіл, які мешкали та навчалися на лінії вогню у той час. Згодом вони поверталися до нас вже абітурієнтами і студентами Стусівського університету.

Між смерчів і блискавиць, між бездушних шахедів і ракет слово живе! Ми звертаємося до його сили, аби висловити свої почуття, аби закарбувати їх в образи, в “тіні тіней” нашої свідомості (які зринають у знаменитому міфі про печеру у трактаті “Держава” Платона), аби закодувати себе у слові (Григорій Сковорода), аби відкрити свою душу іншим.

У 2023 році конкурс набув особливого значення, адже творча терапія під час повномасштабної війни посідає в нашому житті особливе місце. Недарма на сторінках соціальних мереж зринає слово у формі гніву, обурення, співчуття, милосердя, бажання допомогти нужденному, слово, одягнене у камуфляж, слово, одягнене у ніжний яблуневий цвіт весни й ніжності, слово вигострене й виточене й шохвиляни готове до бою (майже за Лесею Українкою).

Широ радіємо, що учасники продемонстрували незламність

душі у слові крізь призму своєї творчості. Цього року в конкурсі взяли участь понад 50 учасників, переважно автори із Донеччини. До нас прийшли листи із Лиманської, Добропільської, Бахмутської, Новотроїцької, Костянтинівської громад. Наймолодша учасниця – учениця 3 класу Ніка Дем’яненко з Покровського району Донецької області, найстарша – студентка 3 курсу факультету хімії, біології та біотехнологій ДонНУ імені Василя Стуса Анна Літковець, родом із Вінниччини.

На конкурс надійшли твори щонайширшої жанрової палітри: ліричні вірші, драматичні поеми, есе, байки. Іноді здається, що автори ділилися з нами своїми спогадами довжиною у 2022-й рік, як, наприклад, Єлизавета Воропаєва, яка розповіла про день повномасштабного вторгнення, про жахливі передчуття під час війни. Юна авторка заглиблюється у спогади про те, як їй доводилося вижджати з рідного міста та як її подруга зуміла вивести 50 собак і котів.

Художнє есе Єлизавети Воропаєвої не залишило байдужими багатьох читачів сторінки факультету філології, психології та іноземних мов у соціально орієнтованій мережі. Студентка 3 курсу Анастасія Романенко розмірковує: “Тут представлені декілька історій людей, які ставили під ризик власне життя та докладали всіх зусиль, щоб врятувати чотирьох друзів. Єлизавета детально та яскраво розповідає про кожну з них, наголошуючи, що навіть у такий складний час слід пам’ятати та пкікуватися про тварин. Читаючи цей твір, розумієш, що з поколінням, наділеним таким сміливим світоглядом, Україну чекає прекрасне майбутнє”.

Цьогорічна проза вражає розмаїттям форми: від нарисів, спогадів до журналістських роздумів, що охоплюють висвітлення важливих життєвих подій (Олександр Шербанюк, “Чому журналісти важливі”). Юні учасники спробували себе в жанрі байки, як Руслан Кокшаров із байкою “Лелека та Сова”, Ольга Курзенкова з філософською байкою “Соняшник та Мак”. У послідовниці Григорія Сковороди Ольги Курзенкової зустрічаємо образ закоханого в рідну Матінку-Землю Соняшника, який повчає нерозсудливого Мака: “Ми віддаємо себе на користь своїх нащадкам, своїй матері Землі. Любий мій сусіде Маку, батьків та Вітчизну треба любити та цінувати!”.

Привітні місця в номінації “Проза” вибороли: Єлизавета Воропаєва (Бахмутський міський центр дітей та юнацтва) – перше місце; Анна Літковець (Донецький національний університет імені Василя Стуса) – друге місце; Микита Гетманець (Дружківська ЗОШ І-ІІІ ступенів № 1 Дружківської міської ради Донецької області) та Анастасія Камчатна (Добропільська ЗОШ І-ІІІ ступенів № 19 Добропільської міської ради Донецької області) – третє місце.

В авторів, які змагалися в номінації “Поезія”, ключовим постає образ Вітчизни, звучить любов до рідної землі, до людей, які на ній проживають, до природи, яка милує око. У юних авторів (наприклад, у Ніки Дем’яненко) з’являються мотиви любові до Вітчизни:

*Ти люби, шануй свій край
І його не забувай!
Про Батьківщину пам’ятай,
Бережи і захищай!*

Іноді юні автори (Єлизавета Труфанова) вражають глибокими дорослими філософськими міркуваннями про війну...

На розгляд журі свої невеликі поетичні збірки подали Каміла Галушка “Тобі, Україно”, Єгор Буртін “Вірю... Знову...”, Юлія Ципляк “Уламки Всесвіту”, Євген Бондаренко “Моя Україна”, Арсеній Сиротюк “Поезія душі”.

Вражають твори юних авторів, які щиро діляться відчуттям радості від життя, як-от зимова історія учня 4 класу Петрівського закладу загальної середньої освіти І-ІІ ступенів Олександрівської

Оригінально оформлені роботи

селищної ради Донецької області Арсенія Сиротюка. Душа читача спочиває від споглядання чарівної зимової казки, наповненої святковими сюрпризами:

*Сьогодні Різдвяний Святвечір,
Сьогодні вечір чудес.
Сьогодні здійсняться всі мрії
Надіслані до небес.*

І поряд з пейзажними замальовками залишається місце для життєвої мудрості:

*Що в світі всьому є ціна.
На хліб і мило, сіль і хату,
Лише життю ціни нема...*

Важливо, що є в нашому обширі життєві цінності, які програмують нас на любов до рідної землі, на відчуття Батьківщини, як ми це простежуємо в поезії Людмили Синяк:

*Чорне вугілля, сіль та газ –
це все мій рідний Донбас!
Пагорби, схили, безкраї поля –
це все моя рідна земля.*

Ми щиро вітаємо з **Нагородою імені Василя Стуса (у номінації “Поезія”)**: I місце – Владислава Пархоменка (Донецький національний університет імені Василя Стуса); II місце – Єгора Мирошниченка (Заклад загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів № 7 військово-цивільної адміністрації Бахмутського району Донецької області); Назара Бунчука (Родинська ЗОШ І-ІІІ ступенів № 35 Покровської міської ради); III місце – Єлизавету Ралітну (Лиманський НВК “Гімназія – ЗОШ І ступеня”); Віталія Кормана (Донецький національний університет імені Василя Стуса).

Любов до рідного краю, глибока зацікавленість його мовою, традиціями та культурою спостерігаємо в наукових роботах Марії Дігтяренко про побутування ук-

раїнських прислів’їв про рослини в грецькому середовищі, Ярослави Цуприк про говірку селища міського типу Велика Новосілка Волноваського району Донецької області тощо. Ми щиро вітаємо переможців у номінації **“Науково-дослідна робота”**: I місце – Владиславу Заяць (Великоновосілівський заклад загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів № 2 Великоновосілівської селищної ради); II місце – Ярославу Цупик (Великоновосілівський заклад загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів № 2 Великоновосілівської селищної ради); III місце – Захара Талаша (ЗОШ І-ІІІ ступенів № 9 Покровської міської ради Донецької області).

Попри визначені номінації хотілося б відзначити творчу активність здобувачів Донецького національного університету імені Василя Стуса. Вражають творчою глибиною поезії Владислава Пархоменка, адже його глибокі чуттєві образи зринають у печері Платона:

*Все сплине у часі, як вогонь
у темноті,
Поки тині закуті висять
на стіні.*

*Та як тільки світло вдарить
в очі,
Лиш одна зазирнути на свободу
захоче.*

Ці міркування є важливими в контексті сьогодення, коли повітряні тривоги лунають удень і вночі, коли летять у вирій дитячі душі та душі воїнів, які стали на захист рідної землі.

А в новелі “Торішні зливи” Анни Літковець майстерно уміщено все наше життя: “Не п’ю кави, чаю, не дрімаю коло розпечених батарей у супроводі механічних голосів. Противлюся всьому тому. І навпаки – сновигаю вулицями, коли листопадовий туман вкриває землю. Ліхтарі розділяють на околиці вогненне сійво, котре, пробравшись крізь вологий серпанок, насила освітлює. Туманно довкола. Моросить темна височінь. Замовкли й дороги, зоставивши лиш блискучі смуги асфальту. То – вени й артерії міста, що ними рухається кров машин і людей. Шумить, пульсує, дише. А тепер – німота. У тілі, зогрітому й розміллілому, повстають згуки”.

Рік незламного спротиву, загартований у слові, залишиться на сторінках історії нашого університету. Широ віримо, що ми зможемо з гордістю перегортати після нашої перемоги ці сторінки, на яких грає різними барвами життя, попри зруйновані міста і села, з яких багатьом нашим авторам довелося виїхати, сторінки, на яких закарбовано віру в Батьківщину і праведний шлях до перемоги.

Ніна Урсані

II етап конкурсу

“Швейцер вважав, що біблійна заповідь “не вбивай і не зашкодь іншому” є одним із фундаментальних принципів у духовній історії людства”.

Геній, якого може повторити кожен Скільки надій людству варто чекати від великого гуманіста

Тарас ГОЛОВКО

Небагато людей в Україні чули про що видатну людину, мало хто знайомий з його унікальними працями, життєвим подвигом. Нобелівська премія миру, яку свого часу було присуджено німецькому філософу, музиканту, богослову і лікарю, мала загадкове формулювання: “За зусилля на користь “Братства народів”. Під “Братством народів” європейські ліберальні інтелектуали тоді розуміли високоморальне суспільство, позбавлене будь-яких нерівностей – расових, релігійних, майнових. До уваги також брався конкретний внесок одного з претендентів на найпрестижнішу міжнародну відзнаку, зокрема, його благодійна діяльність, якою той займався як лікар-місіонер в Африці впродовж двадцяти років.

Нобелівським лавреатом в 1952 році став Альберт Швейцер, який мав ступінь доктора філософії і доктора теології, що згодом утвердить його як світову постать у теологічних дослідженнях.

Вісім років знадобилось йому для того, щоб стати ще й доктором медицини, вирушивши одразу з гуманітарною місією до Африки. Він не сприймав колоніальну політику групи європейських країн, що проводилась антигуманними методами на африканському континенті, нещадно експлуатуючи корінні африканські племена, винищуючи непокірних, сіючи голод, хвороби й руйнування, завдаючи непоправної шкоди місцевій фауні і флорі. В одній із проповідей, виголошеній публічно, Швейцер зауважив: “Хто може описати несправедливість і жорстокість, яких протягом століть вони (кольорові) зазнавали від європейців?... Якби можна було зібрати записи про все, що сталося між білою та кольоровою расами, це умістилося б в книгу з безліччю сторінок, які читач мав би перегортати непрочитаними, оскільки їх зміст був би надто жахливим”.

Опинившись у Габоні, на березі однієї з найдовших західноафриканських річок – Огове, він за допомогою місцевого населення побудував лікарню, що утримувалась як за рахунок Швейцера, так і спонсорських коштів від приватних осіб та благодійних фондів. Лікарня під керівництвом Швейцера проіснувала пів століття аж до 1963 року. У ній перебувало на самому початку 350 пацієнтів із їхніми родичами та 150 – у колонії прокажених, яких обслуговували близько 36 білих лікарів і медсестер. За цей час вдалося вилікувати тисячі африканців від небезпечних інфекційних захворювань на кшталт фрамбезії, тропічної виразки, дизентерії, малярії.

Колонізаційна адміністрація Французької Екваторіальної Африки дозволила на деякий час продовжувати працювати у госпіталі, але потім з початком Першої світової війни Швейцера разом із дружиною відправили до Франції як військовополонених (обоє були громадянами Німеч-

чини), де утримували в таборі для інтернованих. Після звільнення Швейцери залишилися у Третій республіці й Альберт відновив викладацьку практику.

Саме у Франції Альберт Швейцер написав одну зі своїх фундаментальних праць “Філософія цивілізації”, в якій виклав власну філософську концепцію “благоговіння перед життям”. З неї поставала провідна думка: західна цивілізація перебуває в стані занепаду, оскільки відмовилася від утвердження життя як етичної основи.

У передмові до іншої своєї праці – “Цивілізації та етики” (1923 р.) він стверджував, що західна філософія від Декарта до Канта намагалась пояснити об’єктивність навколишнього світу, сподіваючись, що людство матиме в ньому особливе значен-

дійській брахманській філософії.

Примусова висилка Швейцера і дружини з початком Першої світової війни спонукала його замислитися над причинами виникнення світових воєн, в тому числі на європейському континенті. Вітоки збройного протистояння між народами у різні періоди історії людства філософ вбачав у їхній матеріальній культурі, що загострювала соціальні і політичні проблеми. Бажання їх подолати втягувало населення сусідніх країн у силове протистояння, яке неминуче руйнувало економічні й політичні підвалини. Досягнення технічної науки породило чималу кількість механізмів убивства всього живого на землі, а ще світова торгівля стала тими каталізаторами, як пише у своїй праці “Культура й етика” Швейцер, що спровокували війну 1914–1918 років. Вчений не сумнівався, коли стверджував, що технічні досягнення людини дозволили їй опанувати прийоми і способи вбивства на відстані і здійснити масове винищення собі подібних, позбувшись залишків людяності і підкорившись сліпій волі – почуттю.

Гуманіст, людянолюб, альтруїст за своїми переконаннями, Альберт Швейцер завжди вважав, що біблійна заповідь “не вбивай і не зашкодь іншому” є одним із фундаментальних принципів у духовній історії людства. Мабуть, тому вчений закликав, щоб мислення людини стало релігійним, бо лише після цього з’являться передумови для правильного розуміння складних процесів, що постійно відбуваються у людських спільнотах, а також законів, за якими розвивається природа. Впевненість у виробленні такого підходу до пізнання світу корінилась на доктрині ахімси – однієї з підвалин індуїзму. Саме індійській релігії, яка після християнства й ісламу посідає почесне місце за

кількістю віруючих (близько 1 млрд осіб), Альберт Швейцер присвятив ґрунтовну працю “Індійська думка та її розвиток”, зосередившись у ній на давньоіндійських духовних джерелах, таких як Тіруккурал, Упанішади, Пурани, Рамаяна... Альберт Швейцер був людиною з феноменальними енциклопедичними знаннями, які давали змогу заглибитися у тисячоліття людства, що лишило після себе цілу скарбницю мудрих думок. Коли йдеться, приміром, про давньоримського філософа Сенеку, то Швейцер з його багатозначного творчого спадку виокремлює саме етичні вислови, порівнюючи їх з пагінциями, з яких виростає згодом світова культура. Ось кілька з них: жодна людина не благородніша від іншої, навіть якщо її духовна сутність організована і спроможніша до сприйняття знання; постійною доброзичливістю можна завоювати прихильність навіть у недалеких людей. Давньогрецького філософа-стоїка Етикетета Швейцер ставив одразу після Сенеки за вагомістю внеску у філософське вчення, в якому моральні принципи мають переважати багатство, злидні, владу, рабство: здебільшого намагайся мовчати, висловлюй лише найнеобхідніше

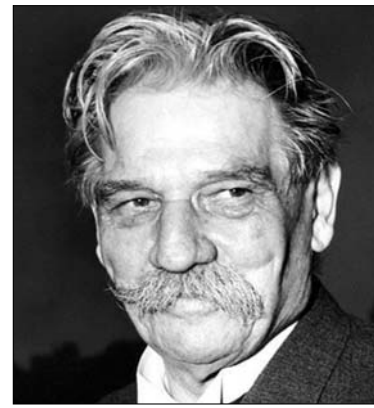
і бажано стисло; уникай висловлювань, в яких є нотки засудження, схвальності або єхидства; не дозволяй собі дурних і недоречних жартів, бо ти ризикуєш мати вульгарний вигляд, втратити повагу і довіру близьких для тебе людей. Інший філософ-стоїк, а разом римський-імператор, Марк Аврелій припав до душі Швейцеру своїм багатотомним твором “До самого себе”: все, що відбувається, відбувається правильно; хто вчиняє несправедливість, той діє по-блюзнірськи, бо природа створила розумні істоти для того, щоб вони були корисними одна одній, а не завдавали шкоди; найкращий спосіб помсти – не відповідати злом на зло.

Левову частку свого життя Альберт Швейцер присвятив патерналізму. Термін, в основу якого закладено латинське слово *patet* (батько), визначає систему взаємовідносин, коли в сім’ї чи у суспільстві прийняття важливих рішень делегується авторитетнішим, старшим за віком або досвідченим людям, від чого дуже часто залежить кінцевий результат. Патерналізм Швейцера, за який його згодом критикували, виявлявся у ставленні до африканців, з якими мав справу у побуті. Стріли критики, пущені у всесвітньо відомого вже тоді лікаря-місіонера, випускали ті, хто побачив у висловах Швейцера погано приховане зверхне ставлення до аборигенів. Йому згадали, як він відрегував на незалежність Габону, проголошену в 1960 році, мовляв, з цим поспішили, бо в країні, де немає належної освіти й населення не адаптоване до нових умов, зарано говорити про якусь самостійність.

Біблійний образ жінки зримо простежується у праці Альберта Швейцера “Містика апостола Павла”, опублікованій ще на початку 30-х.

Апостол Павло в ієрархії святих, проголошених християнською церквою, вважається найвизначнішим і найвідомішим після Ісуса Христа. Славу святого він заробував завдяки своїй місієйній діяльності на просторах Азії і Європи, проповідуючи Слово Боже серед язичників, навіртаючи їх до християнської віри. Він здійснив три місієйні подорожі, подолавши тисячі кілометрів з ризиком для власного життя і постійно наражаючись на лют з боку ортодоксальних іудеїв. За доносом релігійних фанатиків апостола Павла ув’язнили в Єрусалимі, а потім перевезли до столиці Римської імперії, де за наказом імператора Нерона йому відтяли голову за підтримку християн, звинувачуваних у підпалі Риму.

Містика чи містицизм, під якими розуміємо вид екстазу або змінений стан свідомості внаслідок специфічних релігійних чи духовних практик, в апостола Павла набуває ознак культу Ісуса Христа. Альберт Швейцер намагається з’ясувати для себе, як апостол Павло ставився до людства в цілому, до гомогенної людини як такої, до людської спільноти, де відсутня рівність між індивідуумами – соціальна, культурна, інтелектуальна, врешті-решт, статева. Вчений виокремлює в апостольських посланнях Павла ті місця, де той вказує на існуючу відмінність між чоловіком і жінкою у наближеності до Бога, прописану у Святому Письмі. Оскільки жінка не створена Всевишнім безпосередньо, а опосередковано, з плоті чоловіка, то,

Альберт Швейцер

на думку проповідника, вона є істотою нижчого штибу. А якщо так, то апостол Павло встановлює ієрархію: Бог – Христос – чоловік – жінка. З реалій нинішнього часу цей догмат навряд чи припав би до душі затятим прихильникам фемінізму, які звинуватили б ревного захисника божественного вчення у мізогінії, сексизмі або упередженому ставленні до жінок. І з цим складно не погодитись, адже жінка, так само, як і Бог, дає біологічне життя, разом з чоловіком є продовжувачкою роду людського без якого втрачається будь-який сенс існування *Homo sapiens* на землі.

Зовсім інша картина сприйняття ролі і місця людини в універсумі постає в інтерпретаціях Альберта Швейцера, коли він аналізує останнє Послання до Римлян апостола Павла. Діяння людини розглядається ним через призму її моральних вчинків як реакції на те, що з нею відбувається. Автор праці “Містицизм апостола Павла” переконує читача у тому, що лише внутрішнє очищення людини в процесі її переживання і випробовування є передумовою позбавлення залежності від зовнішнього світу. Лише після цього або чоловік, або жінка знаходять в собі внутрішню здатність творити істинне добро.

Крім філософії та богослов’я, предметом зацікавленості для видатного інтелектуала стане і музика, займаючись якою, він досягне неабияких результатів. Його вчитель гри на органі визнав Швейцера самобутнім інтерпретатором Баха з унікальним сприйняттям його творчості, попросивши написати ще й дослідження про музику, життя і творчість видатного німецького композитора. В опублікованій згодом праці Швейцер зобразив Баха релігійним містиком, порівнявши його музику з безособовими та космічними силами світу природи.

Альберт Швейцер, удостоєний Нобелівської премії миру, виступив під час нагородження з промовою світового значення “Проблема миру”. Отриману грошову винагороду у 30 тисяч доларів він використав на будівництво лепрозорію у Ламбарене. З 1952 року і до кінця життя вчений виступав проти ядерних випробувань і ядерної зброї, солідаризуючись з Альбертом Ейнштейном і Бертраном Расселом. Наприкінці 50-х він кілька разів виступив з радіопромовами, які згодом опублікував у книжці “Мир чи атомна війна”. Тоді ж став одним із засновників Комітету за розумну ядерну політику. Згодом ця міжнародна організація заслухала ще одну важливу його промову – “Декларація сумління”, яку транслювали по радіо на весь світ і яка закликала забронити ядерне озброєння. Його промова завершувалась словами: “Кінець подальших експериментів з атомними бомбами буде схожий на перші сонячні промені надії, яких прагне страждене людство”.

Лукас Ван Лейден, гравюра “Христос”, 1521 р.

ня. Але цього не сталося: домінування раціонального, життєстверджуючого оптимізму епохи Просвітництва не відбулося. Між цим світоглядом, підкріпленням матеріальними знаннями і проголошеною волею до життя у філософських працях Шопенгауера й Ніцше, утворилася непеєднуваність. Так само науковий матеріалізм, адептами якого були Герберт Спенсер і Чарльз Дарвін, зображував об’єктивний світовий процес без присутності етики і вияву волі до життя.

У цій же праці Швейцер виводить формулу існування людей на земній кулі як подібних собі біологічних істот, яка полягала у тому, що у навколишній природі одна форма життя завжди повинна існувати за рахунок іншої. Однак *Homo erectus*, пройшовши тривалий еволюційний шлях, має усвідомлювати і співчувати волі інших істот до життя. Етична людина, на думку вченого, має максимально віддалитися від цієї суперечності. Сама етика виходить із необхідності поважати бажання інших існувати так само, як вони поважали себе. Незважаючи на це, Швейцер знайшов багато прикладів у світових релігіях і філософіях, в яких цей принцип заперечувався, зокрема в європейському середньовіччі та в ін-

Головний герой — молодий український інженер-авіатор Григорій Многогрішний, правнук гетьмана Дем'яна Многогрішного, знаходить у собі сили кинути виклик жорсткій системі, витримати надскладні випробування, перемогти відчай і безвихідь, вистояти та зберегти людяність, долаючи перепони на шляху до щастя.

— Настав час повертати величчю українським іменам справжнє місце в історії, — переконаний генеральний директор — художній керівник театру **Богдан Струтинський**. — Це ті постаті, які подолали довгий шлях від забуття до безсмертя. До таких належить український письменник, публіцист Іван Багряний. А мюзикл “Тигролови” на сцені Національної оперети України став своєрідним гімном повернення додому, до основ самоідентифікації.

Цей мюзикл, на мою думку, пронизаний філософією ексистенціалізму. Як і в романі, тут чітко відчуваєш справжні причини боротьби за свободу, боротьби з тоталітаризмом. Нині ми знову маємо героїчну боротьбу України за свою свободу з нашим віковим ворогом, який знищує нашу ідентичність, культуру, землю, народ, дітей.

З Кирилом Бескоровайним я познайомився наприкінці 2019 року. А зустрілися ми в січні 2020-го з приводу ідеї постановки цього мюзиклу. Ми все починали практично з нуля. Я долучив молодого композитора Богдана Решетілова, який писав музику до вистави, котру в нашому театрі робила Тамара Трунова. Тоді у нього був досить вдалий дебют. Прагнули зробити потужний мюзикл, за всіма канонами жанру. Думаю, нам це вдалося.

Надзвичайно вдячний постановочній частині. Моє серце й душа були віддані режисерові

Сміливі мають щастя

У Національній опереті України відбулася світова прем'єра мюзиклу “Тигролови” за мотивами однойменного роману Івана Багряного в постановці заслуженого діяча мистецтв України Сергія Павлюка. Сценічна редакція належить команді театру.

Сергію Павлюкові, тому що він перший в Україні поставив “Сад Гетсиманський”, а в нашому театрі — “Марусю Чурай”.

— Я вже мав справу з творчістю Івана Багряного, коли ставив “Сад Гетсиманський” у Черкасах, — пригадав режисер-постановник **Сергій Павлюк**. — Саме тому, коли Богдан Струтинський запропонував роботу над виставою “Тигролови”, я одразу погодився. Це не драматична вистава, а мюзикл. У цьому й полягали певні складнощі та виклики. Головне, що у сценарії є любов, свобода та жага до життя.

Говорили про цей проєкт два роки тому на фестивалі “Мельпомена Таврії”. Стали працювати, але почалася війна. Херсон, у якому я тоді був, окупували. Ми перестали листуватися, було не до того. Знаковою ця робота для мене стала тим, що друзі переко-

нали виїхати з родиною з Херсона, аби працювати над “Тигроловами”.

Мені пощастило з командою. Хотів би згадати художника-постановника Олександра Білозуба. Свого часу ми разом ставили “Марусю Чурай”. Моєю умовою було те, що й “Тигролови” робитимемо разом. Олександр багато чого мені відкрив і нагадав про те, що я забув.

Також радий, що працював із диригентом-постановником Сергієм Дідком, з яким дружимо зі студентських років. А ще хотілося б згадати молодих та енергійних балетмейстера-постановника Олега Чиша та художницю з костюмів Анну Шкροгаль.

На жаль, порушена у виставі тема залишається актуальною. Це історія про тоталітарний режим, про наших сусідів, які намагаються знищити нашу ідентич-

ність. Нічого не змінюється, війна триває. Але ми переконані, що перемога буде за нами.

Матеріал складний, і увітати, що з нього можна зробити мюзикл, важко. Спершу я допрацьовував лібрето, щось додавав, щось викидав. Загалом вдалося все, що я хотів. Робота над виставою тривала два місяці.

Вже протягом чотирнадцяти років йде моя постановка “Сад Гетсиманський” у Черкаському музично-драматичному театрі. Хочеться вірити, що й “Тигролови” на багато років увійдуть до репертуару Національної оперети України.

— Думаю, що ця прем'єра увійде в історію не лише української, але й світової культури, — зазначив диригент-постановник **Сергій Дідок**. — Радий працювати з молодими композиторами та авторами лібрето. Хлопці творчо підходили до свого тексту, досить швидко вносили правки в лібрето, дописували нові номери, які були так потрібні для реалізації задуму.

З музичного погляду все зроблено достатньо професійно. Вистава на дві дії, але проходить на одному диригенті.

— Коли разом з Антоном Гу-

манюком прийшли до Богдана Струтинського, то не мали досвіду написання ні лібрето, ні музичних композицій, — зізнався один із композиторів мюзиклу **Кирило Бескоровайний**. — Нам пішли назустріч. Познайомили з композитором Богданом Решетіловим.

Аби додати барв до мюзиклу, крім “Тигроловів”, використали і роман “Сад Гетсиманський”. Працювати з текстами Івана Багряного — величезне задоволення. Сказати краще і влучніше, ніж він, просто неможливо. Вже п'ять років виношували мелодії до цього мюзиклу. Нарешті вони звучать на великій сцені. Це неймовірно.

Коли починали свою роботу у 2018 році, то не могли навіть увітати, що те, про що писав Багряний, буде нам настільки близьке нині: сцени з вистави ніби про сьогоднішній день.

Ще зі школи цей роман подобається багатьом, адже це твір про перемогу. Про те, що сміливі мають щастя. Сам Багряний писав, що навіть полярна ніч закінчується ранком. Це теж про перемогу. Вважаю, що такі історії зараз дуже потрібні.

Фото **Анатолія ФЕДОРЦІВА**

Вистава розповідає про стосунки Тараса Шевченка та Марка Вовчка. Дія відбувається на майданчику, де знімають кіно. Тобто актори виконують відразу по дві ролі — видатних українських письменників і тих, хто начебто втілює їхні образи у стрічці.

— Нині я закінчую бакалаврат у Київському національному університеті театру, кіно та телебачення імені Івана Карпенка-Карого, і ця вистава — моя дипломна робота, — розповів режисер-постановник **Олексій Дічка**. — А починали ми з вільного театру. Є в мене крута подруга Тетяна Авраменко, яка нині працює режисеркою “Берегині”. Вона першою пішла навчатися до університету, аби в нашого бідного, але гордого театру був професійний режисер (*усміхається*). Коли Тетяна стала працювати в цьому театрі, то кликала мене, аби я допомагав їй у деяких організаційних та творчих питаннях. Вже майже два роки і сам працюю в “Берегині”.

Коли почав обирати матеріал до дипломної постановки, то згадав про свою знайому драматургиню Ольгу Анненку, яку доля після початку війни закинула за кордон. Дізнався, що у неї є п'єса про Тараса Шевченка. Попросив її мені переслати, прочитав. Знайшов у цьому тексті те, що мені болить. А де ставити виставу про Шевченка як не в театрі українського фольклору, адже і сам Тарас Григорович збирав фольклор.

Згадую, як нам з дитинства нав'язували образ Тараса Шевченка у кожусі, з похмурим поглядом, у шапці. Цей образ має дуже мало спільного з живою лю-

Про любов і ненависть

У театральному просторі столиці з'явився новий сценічний майданчик. У Київському академічному театрі українського фольклору “Берегиня” відкрили камерну сцену. Першим проєктом цієї сцени стала вистава за п'єсою сучасної української драматургині Ольги Анненко “Л чи Н”.

диною. Насправді Тарас гарно вдягався, любив жінок, пив чай із ромом. У цієї людини був добрий смак. Він був освіченим, знав багато мов. Також я багато чув, що всі вірші Шевченка одноманітні, що всі вони сумні. Насправді це не так. Я намагався в цій постановці розв'язати міфи про нашого Кобзаря.

Акторів до постановки добрав сам. Анатолія Пахомова я б назвав Шевченком сьогоднішнього. Це митець, за плечима якого великий творчий шлях. Він яскравий, харизматичний. Наразі не уявляю когось іншого на цю роль. Анастасія Потурнак дуже підходить на роль Марка Вовчка візуально. Як відомо, письменниця була досить харизматичною особистістю. Думаю, що у Насті схожий характер.

Задоволений роботою своїх колег, хоча поки що існують деякі технічні нюанси, треба дещо допрацювати.

Маю певні плани щодо нових постановок. Є у мене одна казка, написана для дітей, але насправді буде цікавою для дорослих. Зараз вже думаю над її інсценізацією.

— Для нас з Олексієм сценографія була певним викликом, — зізналася художниця-постанов-

ниця **Світлана Заїкіна**, — адже нова сцена — це балетний зал. Нам треба було зробити справжню лаштунку, створити такі умови, аби цей зал дихав, працював. Костюми лаконічні, для їхнього створення було обмаль часу, це швидше натяжки. Нам не хотілося вдаватися в деталі.

— Роль надзвичайно серйозна, — зазначив виконавець ролі Тараса Шевченка, заслужений артист України **Анатолій Пахомов**. — Ми недосипали, як сьогодні недосипає вся українська громада. Після чергування я біг на репетиції. За кілька місяців вперше виспався перед самою прем'єрою.

Грати геніального поета — це вже відповідальність. Звісно ж, я хвилювався. Намагався показати нове обличчя Кобзаря. Усі ми звикли до суворого погляду з портрета. А насправді це була досить багатогранна особистість. Намагався по-творчому підійти до цієї ролі.

Фактично граю у виставі одразу дві ролі. У моїй творчій біографії вперше такий контраст. Ніколи не грав таких несерйоз-

них людей як актор, що мав зіграти роль Шевченка. Він прийшов на знімальний майданчик, лише аби познайомитися з артисткою. А коли прийнявся образом Кобзаря, то вирішив по-своєму зіграти Тараса Григоровича.

Працювати з молодим режисером було цікаво. Поки ще не виконав усі його побажання щодо образу, шукатимемо далі.

— Ми створили камерну сцену, бо прагнули певного контакту з глядачами, намагалися зруйнувати стіну між глядачами й акторами, — наголосила директор — художній керівник театру **Льїна Генсіцька-Семенцова**. — Це інший рівень роботи, інше акторське існування на сцені. Це новий досвід для акторів і глядачів нашого театру.

Зазвичай вистави “Берегині” доволі масштабні. На сцені задіяні оркестр, балет, хор, загалом майже весь колектив. А тут вирі-

шили спробувати інші форми спілкування з глядачем. Одна історія, коли в такому форматі працюють драматичні актори, зовсім інша, коли актори, які все життя вважалися вокалістами. П'ять років тому ми зробили крок до драматичного мистецтва. А тут ще один крок — у бік більшої інтимності спілкування. Звісно, були побоювання. Але вони були, коли ми свого часу робили “Тіні забутих предків”. Тоді здавалося, що це не наш формат. Проте час довів зворотне. Думаю, що робота на камерній сцені буде цікавою для акторів.

Вже маємо плани, яким репертуаром заповнити цю сцену. Хочемо поставити виставу про Івана Миколайчука. І це логічно, адже театр знаходиться на вулиці, що носить його ім'я, а поруч з нами будинок, в якому жив Іван Васильович. Ми довго до цього йшли. Хотіли ставити виставу “Острів сліз”, але не склалося з авторськими правами. Тепер буде інший формат, інший Миколайчук.

Нині актори театру готуються до гастролей в Іспанії. Наша режисерка Тетяна Авраменко пише інсценування за романом Юрія Винничука, який роман — поки таємниця. Цей проєкт плануємо втілити на нашій основній сцені вже у наступному театральному сезоні. Також не забуваймо, що цей рік для “Берегині” ювілейний — нам виповнюється 35. Звісно, широкі святкування не буде, але думаю, зробимо гала-концерт. Фото **Олександра БЄЛЕНЬКОГО**

Матеріали підготував **Едуард ОВЧАРЕНКО**

“Це не лише про фіксацію злочинів, а й про надію на дослідження та відбудову поруйнованих новітніми “більшовиками” українських храмів”.

“Богоявлення. Братство. Собор”

Присвячена відновленню Богоявленського собору виставка розповідає про історію знищеної духовної святині під час комуністичної московської безбожної влади. Експозиція розташована в Національній академії мистецтв України, порушує питання вічних цінностей та сенсів, що формують неповторний образ Києва як історичної, культурної та духовної столиці нашої країни.

Виставка присвячена головній святині Києво-Братського монастиря на Подолі, зруйнованій комуністами в середині 1930-х років. Хоча назва проекту акцентує саме на Богоявленському соборі, але на виставці представлені документи, що розповідають і про інші сакральні пам'ятки, знищені в радянський час. Відвідувачі мають змогу побачити 14 унікальних документів – свідчень цілеспрямованого нищення московськими більшовиками у 1930-х роках найбільш знакових культових споруд Києва – Братського монастиря, Михайлівського Золотоверхого собору та монастиря, Микільського військового собору, дзвіниці Кирилівського монастиря.

У представленому проєкті на прикладі Богоявленського собору організатори прагнули показати велич археологічної та історичної спадщини Києва. Це була унікальна історична пам'ятка, збудована коштом Івана Мазепи. Тож історія собору – це ще й історія багатьох видатних особистостей, які у різний час розбудовували, досліджували та захищали цю пам'ятку. Також експозиція проводить паралелі між більшовицьким беззаконням, що зруйнувало собор, та злочинами рашистів сьогодні...

Звернення до історії цієї знакової святині, що уособлювала політичний та культурний контекст епохи гетьмана Івана Мазепи, актуалізує зв'язок із поколіннями українського народу, які творили самобутній світ української культури та ідентичності в минулі століття. Варто згадати, що впродовж декількох століть Братський монастир залишався одним з головних просвітницьких, культурних та релігійних центрів міста.

Монастир займав цілий квартал між Контрактовою площею, Набережно-Микільською, Ільїнською та Волоською вулицями. Окра-

сою монастирського комплексу якраз і був Богоявленський собор. Він величний та могутній, як фортеця, що здатна витримати будь-яку облогу. Разом із тим, в архітектурних лініях його відчувається справжній характер бароко, подих могутньої та прекрасної епохи, невгамовна енергія, що спричинила розквіт не лише київської архітектури, але і живопису та інших видів мистецтва.

Це був яскравий зразок меценатського храмового будівництва, неперевершений шедевр архітектурного мистецтва епохи бароко, що спільно зі зведеною у середині XVIII ст. дзвіницею вважалися архітектурною доміантою Подолу. Поєднання цих факторів визначали унікальну історико-культурну цінність Богоявленського собору, яка була злочинно нівельована рішенням більшовицької влади про руйнацію святині після переїзду столиці УРСР з Харкова до Києва у 1934 році.

У лютому 1935 року Київська обласна інспекція охорони пам'яток провела фотофіксацію споруд, а наприкінці того ж року Богоявленський собор, а також другий і третій яруси дзвіниці були розібрані... Нещодавно на базі архівних документів вдалося остаточно встановити, що святиня була зруйнована у 1936 році, а не у 1935, як

Фрагмент колони – оздоблення portalу Богоявленського собору

стверджували до цього переважна більшість джерел. На місці унікального собору влаштували плац для курсантів Київського військово-морського політичного училища, а поруч звели житловий будинок для командирів і політпрацівників, що розташувався на підмурках північного фасаду храму. Наразі фундамент Богоявленського собору знаходиться під асфальтом центрального плацу Києво-Могилянської Академії та потребує комплексних археологічних досліджень.

Минулого року за ініціативи Центру консервації предметів археології залишки Богоявленського собору були внесені до Переліку об'єктів культурної спадщини за видами – археологія, історія, архітектура.

На думку організаторів, виставковий проєкт проводить історичні паралелі між злочинами більшовиків, які у 1935(6) році зруйнували Богоявленський собор та інші знакові київські святині, та зі злочинами рашистів сьогодні. В експозиції можна побачити унікальні історичні документи. В окремій інсталяції „Уламки“ представлено 18 експонатів зі збірки Музею Майдану. Усі ці речі зібрано на деокупованих територіях протягом минулого року в експедиціях Національного музею Революції Гідності у межах місії Штабу порятунку спадщини... Відвідувачі мають змогу побачити врятовані рештки Церкви Різдва Пресвятої Богородиці (с. В'язівка Житомирської

області) та Свято-Георгіївського скиту Свято-Успенської Святогірської лаври (с. Долина Донецької області). Виставка, яка розповідає про Богоявленський собор та руйнування храмів під час війни, надзвичайно важлива сьогодні. Адже це не лише про фіксацію злочинів, а й про велику надію на дослідження та неминучу відбудову поруйнованих новітніми “більшовиками” українських храмів.

Зворушливу інсталяцію “Реквієм” представив відомий сучасний митець Антон Логов, який також є один з кураторів виставки “Інсталяція Антона Логова”. Арт-об'єкт є матеріальним втіленням ідеї проведення паралелей між ідеологією більшовиків та рашистів, що полягає у застосуванні терору стосовно населення та у нищенні історичних пам'яток. Концепцію інсталяції Антона Логова продовжує його серія художніх творів “Малюнки про війну”, що є спробою переосмислення радянських ідеологем за допомогою мистецьких засобів. Шухлядки від неоквирих меблів радянських часів, у яких представлені малюнки, уособлюють рамки ідеології, що породжує ненависницькі ідеї, з якими путінська рф розпочала війну в Україні.

У межах роботи виставкового проєкту “Богоявлення. Братство. Собор”, що триватиме до 30 червня, проходить низка заходів, зустрічей, кураторських екскурсій та лекторій.

Підготував **Георгій ЛУК'ЯНЧУК**

СЛОВО Просвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Звернення до наших читачів, передплатників, просвітян

Друзі! Тижневик “Слово Просвіти” – один із небагатьох нині існуючих островів незалежного українського слова в інформаційному морі – за певного “сприяння” нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі, хто любить, шанує і дорожить українським правдивим і об'єктивним словом можемо допомогти “Слову Просвіти”. Будь-яка фінансова підтримка видання – це вагомий внесок в українську справу. Тож подаємо Вам наші банківські реквізити:

АТ “Сенс Банк”, р/р UA 30300346000002600 2016994001; отримувач: ГО “Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка; код ЄДРПОУ/ІНН: 00031756.

Призначення платежу заповнюється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж.

На наше прохання про допомогу для газети “Слово Просвіти” відгукнулися:

1. Черняхівський Олексій Іванович – 1000 грн.
2. Швець Петро Васильович – 300 грн.

Засновник: Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Ігор ЗОЦ

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова)
Павло МОВЧАН
Микола ТИМОШИК
Георгій ФІЛІПЧУК
Микола ГОЛОМША
Юрій ГАНДЗЮК
Галина ДАЦЮК
Євген БУКЕТ

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО
279-39-55

Літературна редакторка
Галина ДАЦЮК
Коректорка
Олена ГЛУШКО

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
<http://slovoprosvity.org>
<http://prosvitanews.org.ua>

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів. Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів. При використанні наших публікацій посилання на “Слово Просвіти” обов'язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” – 30617

Листування з читачами – тільки на сторінках газети. Відповідальність за достовірність інформації несуть автори.